

Föstudaginn 22. maí 1987.

Nr. 199/1985. **Sýslusjóður Mýrasýslu og**

(Ásgeir Thoroddsen hdl.)

**fjármálaráðherra og landbúnaðar-
ráðherra f.h. ríkissjóðs**

(Guðrún Margrét Árnadóttir hdl.)

gegn

Jóni Guðmundssyni

(Hjörtur Torfason hrl.)

og

Jón Guðmundsson

gegn

sýslusjóði Mýrasýslu

**fjármálaráðherra og landbúnaðar-
ráðherra f.h. ríkissjóðs**

sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu og

(Eiríkur Tómasson hrl.)

Veidifélagi Borgarfjarðar

(Jónas A. Aðalsteinsson hrl.)

Lax- og silungsveiði. Bætur. Matsgerð. Gerðardómur. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Halldór Þorbjörnsson, Guðmundur Skaftason, Guðrún Erlendsdóttir, Magnús Þ. Torfason og Þór Vilhjálmsson.

Aðaláfrýjandi sýslusjóður Mýrasýslu hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu útgefinni 27. ágúst 1985. Hann gerir þær dómkröfur að hann verði sýknaður af öllum kröfum gagnáfrýjanda Jóns Guðmundssonar og tildæmdur málskostnaður úr hans hendi í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst þessi aðaláfrýjandi þess að kröfur gagnáfrýjanda verði verulega lækkaðar og málskostnaður þá felldur niður.

Aðaláfrýjandi fjármálaráðherra og landbúnaðarráðherra f.h. ríkissjóðs skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu útgefinni 24. febrúar 1986 að fengnu áfrýjunarleyfi 10. s.m. Hann gerir þær kröfur aðallega að hann verði sýknaður af kröfum gagnáfrýjanda.

Þá krefst hann hæfilegs málskostnaðar úr hendi gagnáfrýjanda í héraði og fyrir Hæstarétti. Hann gerir þessar varakröfur:

1. varakrafa: Að hann verði einungis dæmdur til að greiða gagnáfrýjanda kr. 52.358,69.

2. varakrafa: Að hann verði einungis dæmdur til að greiða gagnáfrýjanda kr. 78.538,02.

3. varakrafa: Að hann verði einungis dæmdur til að greiða gagnáfrýjanda kr. 148.391,05.

4. varakrafa: Að hann verði einungis dæmdur til að greiða gagnáfrýjanda kr. 222.586,57.

Í öllum varakröfum er þess krafist að upphafstími vaxta miðist ekki við fyrra tímamark en 1. febrúar 1981. Þess er ennfremur krafist að vextir fram til þingfestingardags í héraði 29. apríl 1983 verði ekki dæmdir hærri en almennir sparisjóðsvextir voru á þeim tíma. Í öllum varakröfum er þess loks krafist að málskostnaður verði felldur niður.

Gagnáfrýjandi Jón Guðmundsson hefur gagnáfrýjað með stefnu útgefinni 21. mars 1986 að fengnu áfrýjunarleyfi 27. febrúar s.á. Hann gerir í aðalsök þær kröfur að kröfum aðaláfrýjenda verði hafnað og þeim gert að greiða honum málskostnað fyrir Hæstarétti in solidum eftir mati Hæstaréttar. Í gagnsök gerir hann svofelldar kröfur:

Að stefndu, ríkissjóði Íslands, sýslusjóði Mýrasýslu, sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu og/eða Veiðifélagi Borgarfjarðar, verði gert að greiða gagnáfrýjanda skaðabætur að fjárhæð kr. 1.935.223,00 eða, til vara, aðra lægri fjárhæð eftir mati Hæstaréttar, ásamt hæstu lögleyfðum innlánsvöxtum við innlánsstofnanir, eins og þeir hafa verið og verða ákveðnir lögum samkvæmt á hverjum tíma, frá 1. janúar 1978 til greiðsludags, svo og málskostnað að skaðlausu í héraði og fyrir Hæstarétti eftir mati Hæstaréttar. Kröfunum er beint valkvætt að hinum stefndu og þess krafist, að hver einstakur þeirra verði dæmdur til að greiða þær sem hér segir:

1. Ríkissjóður að $\frac{3}{4}$ hlutum og sýslusjóður Mýrasýslu að $\frac{1}{4}$ hluta, aðallega in solidum gagnvart gagnáfrýjanda en til vara hvor í sínu lagi.

2. Ríkissjóður að $\frac{3}{4}$ hlutum og sýslusjóðir Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu sameiginlega að $\frac{1}{4}$ hluta, aðallega in solidum, en til vara hvor í sínu lagi þannig að ríkissjóður sé annars vegar en sýslusjóðirnir sameiginlega (in solidum) hins vegar. Til frekari vara greiði allir þessir aðilar pro rata, þannig að hluta sýslusjóðanna verði skipt milli þeirra að jöfnu eða í öðrum hlutföllum, sem við teljast eiga.

3. Ríkissjóður að $\frac{1}{2}$ og sýslusjóður Mýrasýslu að $\frac{1}{2}$, aðallega in solidum, en til vara hvor í sínu lagi.

4. Ríkissjóður að $\frac{1}{2}$ og sýslusjóðir Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu sameiginlega að $\frac{1}{2}$, aðallega in solidum, en til vara hvor í sínu lagi þannig að ríkissjóður sé annars vegar en sýslusjóðirnir in solidum hins vegar. Til frekari vara greiði allir þessir aðilar pro rata eins og um getur í 2. lið.

5. Veðifélag Borgarfjarðar f.h. veiðiréttareigenda í fiskihverfi Hvítar í Borgarfirði.

6. Ríkissjóður Íslands, að því leyti sem hið umstefnda tjón telst ekki að fullu bætt með greiðslum samkvæmt undanfarandi liðum, einhverjum einum eða fleirum.

Átt er við að greiðsluskyldan verði aðallega felld eins og um ræðir í 1. lið, en til vara eins og mælt er í 2. lið og til frekari vara eins og mælt er í síðari liðunum hverjum fyrir sig. Gagnvart þeim stefndu, sem þannig yrðu sýknaðir af greiðslu skaðabóta og vaxta, er þess krafist að málskostnaður milli þeirra og gagnáfrýjanda verði felldur niður.

Varakrafa gagnáfrýjanda um fjárhæð skaðabóta er nánar tiltekið þess efnis, að bótafjárhæð verði ekki lægri en kr. 296.782,08, en til þrautavara ekki lægri en kr. 104.717,37.

Um upphafstíma vaxta er það varakrafa gagnáfrýjanda, að vextir verði reiknaðir frá 1. janúar 1980, en til þrautavara frá 1. febrúar 1981. Með kröfunni um hæstu lögleyfðu innlánsvexti er átt við, að tildæmd bótafjárhæð verði greidd með ársvöxtum sem hér segir:

30% frá 1. janúar 1978 til 20. febrúar 1978, 33% frá þeim degi til 1. júní 1979, 34,5% frá þeim degi til 1. september 1979, 39,5% frá þeim degi til 1. desember 1979, 43,5% frá þeim degi til 1. júní 1980, 46% frá þeim degi til 1. mars 1981, 47% frá þeim degi til 1. júní 1981, 39% frá þeim degi til 1. nóvember 1982, 47% frá þeim degi til 21. september 1983, 39% frá þeim degi til 21. október 1983,

36% frá þeim degi til 21. nóvember 1983, 39% frá þeim degi til 21. desember 1983, 25% frá þeim degi til 21. janúar 1984, 19% frá þeim degi til 13. ágúst 1984, 24% frá þeim degi til 20. ágúst 1984, 24,5% frá þeim degi til 27. ágúst 1984, 25% frá þeim degi til 18. september 1984, 25,5% frá þeim degi til 11. október 1984, 26% frá þeim degi til 12. október 1984, 28% frá þeim degi til 21. nóvember 1984, 29% frá þeim degi til 1. janúar 1985, 36% frá þeim degi til 21. janúar 1985, 37% frá þeim degi til 11. maí 1985, 35% frá þeim degi til 21. júlí 1985, 36% frá þeim degi til 1. júní 1986, 39% frá þeim degi til 1. mars 1986, 14,5% frá þeim degi til 11. ágúst 1986, 15,2% frá þeim degi til 1. nóvember 1986, 15,4% frá þeim degi til 11. nóvember 1986, 15,7% frá þeim degi til 21. nóvember 1986, 16,1% frá þeim degi til 11. desember 1986, 16,8% frá þeim degi til 1. janúar 1987, 17,5% frá þeim degi til 11. janúar 1987, 17,9% frá þeim degi til 1. febrúar 1987, 18,8% frá þeim degi til 11. febrúar 1987, 19,4% frá þeim degi til 21. febrúar 1987, 19,8% frá þeim degi til 1. mars 1987, 19,9% frá þeim degi til 11. mars 1987, 20,8% frá þeim degi til 21. mars 1987, 21,8% frá þeim degi til dómsuppsögudags, og hæstu innlánsvöxtum eins og þeir verða ákveðnir á hverjum tíma frá þeim degi til greiðsludags.

Ef fjárhæð skaðabóta verður ákveðin með tilliti til verðlagsbreytinga fram að dómsuppsögutíma í héraði er þess krafist, að hún verði greidd með 3% ársvöxtum fram til 28. maí 1985, en frá þeim degi eins og áður greinir.

Þess er krafist að vextir verði lagðir við höfuðstól á 12 mánaða fresti og síðan reiknaðir af honum svo breyttum, í fyrsta skipti hinn 1. janúar 1982.

Loks gerir gagnáfrýjandi þá sérstöku varakröfu, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur og gagnáfrýjanda dæmdur málskostnaður fyrir Hæstarétti úr hendi aðaláfrýjenda ríkissjóðs og sýslusjóðs Mýrasýslu, en málskostnaður í Hæstarétti milli hans og stefndu sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu og Veiðifélags Borgarfjarðar verði felldur niður.

Stefndi sýslusjóður Borgarfjarðarsýslu krefst þess aðallega að hann verði sýknaður af öllum kröfum gagnáfrýjanda í málinu, en til vara að kröfur gagnáfrýjanda verði verulega lækkaðar. Í báðum tilvikum krefst hann málskostnaðar fyrir Hæstarétti úr hendi gagnáfrýjanda.

Stefndi veiðifélag Borgarfjarðar krefst þess að héraðsdómur verði staðfestur, en til vara að kröfur gagnáfrýjanda verði verulega lækkadar. Í báðum tilvikum krefst hann þess að málskostnaður verði felldur niður.

I.

Þær skorður, sem reistar eru í 35. gr. laga nr. 76/1970 við lax- og silungsveiði með föstum veiðivélum og takmarka möguleika gagnáfrýjanda til veiði fyrir landi sínu, eru öldungis hinar sömu og lögleiddar höfðu verið með 35. gr. laga nr. 53/1957. Einungis var hið sérstæða bótaákvæði í 35. gr. hinna eldri laga felld niður með 15. gr. laga nr. 38/1970. Síðast greind lög voru samkvæmt heimild í 64. gr. þeirra felld inn í lög nr. 53/1957 og þau endurútgefin sem lög nr. 76/1970.

Þegar lög nr. 38/1970 tóku gildi höfðu gagnáfrýjanda verið ákvarðaðar skaðabætur fyrir veiðimissi hans, þann er leiddi af lögtöku 35. greinar laga nr. 53/1957. Voru þær bætur ákveðnar eftir fyrirmælum nefnds ákvæðis en með nokkrum afbrigðum. Þannig voru bæturnar samkvæmt sérstöku samkomulagi við aðaláfrýjendur ákvarðaðar af yfirmatsmönnum samkvæmt 3. tl. 107. gr. laga nr. 53/1957 sem gerðardómsmönnum. Í gerð sinni viku þeir og frá ákvæðum 35. gr. um ákvörðun skaðabótanna. Var það gert til að samrýma bótaákvæði þetta þeim sjónarmiðum sem liggja til grundvallar 67. grein stjórnarskrár svo og meginreglum laga að því er í úrskurði þeirra segir. Er þetta allt gjörla rakið í hinum áfrýjaða dómi, sem og það að úrskurði þessum hlittu bæði aðaláfrýjendur og gagnáfrýjandi meðan lög nr. 53/1957 héldust óbreytt í gildi.

II.

Í lögum nr. 38/1970 sbr. lög nr. 76/1970 var ekkert ákvæði sem ótvírætt og afdráttarlaust mælti fyrir um að þeir menn sem fengið höfðu sér ákvarðaðar skaðabætur fyrir veiðimissi vegna ákvæða 35. gr. laga nr. 53/1957 en ekki fengið þær greiddar við gildistöku hinna nýju laga ættu að missa tilkall sitt til þeirra bóta en þess í stað hlíta því að ógreiddar bætur yrðu ákveðnar að nýju eftir ákvæðum 95. gr. laga nr. 76/1970. Verður ekki litið svo á að breyting sú er gerð var á lögum nr. 53/1957 með lögum nr. 38/1970 standi því í vegi ein sér að gagnáfrýjandi megi krefja aðaláfrýjendur um skaðabætur

fyrir veiðimissi árin 1970-1976 á grundvelli þess úrskurðar sem gerðardómsmenn kváðu upp hinn 29. september 1959 svo sem hann gerir í máli þessu.

III.

Af hálfu aðaláfrýjanda sýslusjóðs Mýrasýslu er sýknukrafan rökstudd með því einum þræði að andstætt sé ákvæðum stjórnarskrár að almenn lög mæli fyrir um það að skaðabætur vegna lögmæltra eignaskerðinga — í því tilviki sem hér er um fjallað vegna takmarkana á lax- og silungsveiði — skuli greiddar úr sýslusjóði ef eignaskerðingin sé ekki í þágu sýslufélagsins. Skírskotar þessi aðaláfrýjandi sérstaklega til 2., 67. og 76. greinar stjórnarskrár þessu til stuðnings.

Í þessu sambandi þarf ekki sérstaklega um það að fjalla hvort veiðitakmarkanir þær sem lögmæltar eru í 35. gr. laga nr. 53/1957 hafi verið þess eðlis að þær hafi einungis mátt gera gegn greiðslu bóta. Ætla má að þessar takmarkanir hafi verið reistar á því viðhorfi að þó að þær yrðu nokkrum veiðiréttareigendum til tjóns mundu þær stuðla að aukinni veiði hjá til muna fleiri veiðieigendum sem veiðirétt ættu ofar á vatnasvæði og væri þetta sýslufélagi óbeint til hagsbóta. En hvað sem því líður skjóta hin tilvitnuðu ákvæði stjórnarskrárinnar ekki loku fyrir, eins og hér stóð á, að almenni löggjafinn mælti fyrir um hlutdeild sýslusjóða í þeim skaðabótageiðslum sem um var að tefla. Þá er og á það að líta að sýsluyfirvöld Mýrasýslu féllust í verki á greiðsluskyldu sína með því fyrst að semja um að gerðardómur ákvæði skaðabótafjárhæð samkvæmt margnefndri 35. grein og síðan greiða gagnáfrýjanda bætur samkvæmt úrskurði hans allt til ársins 1969.

Samkvæmt þessu verður sýslusjóður Mýrasýslu ekki sýknaður af kröfum gagnáfrýjanda af þeirri ástæðu sem hér er um fjallað.

IV.

Með skírskotun til forsendna hins áfrýjaða dóms verður ekki talið að stjórnvöld hafi farið út fyrir valdmörk sín er þau sömdu af hálfu ríkis og sýslusjóðs Mýrasýslu um að skaðabætur samkvæmt 35. gr. laga nr. 53/1957 yrðu ákveðnar af gerðardómi eða er þau hlittu síðar í verki úrskurði hans um skaðabætur sem ákvarðaðar voru eftir nokkuð öðrum sjónarmiðum en kveðið var á um í lagaákvæði þessu.

Með gerðardómsúrskurðinum 29. september 1959, sem aðaláfrýjendur eru bundnir af gagnvart gagnáfrýjanda, voru bætur til gagnáfrýjanda ákveðnar sem tiltekið árgjald sem aðiljum var þó heimilað að bera undir matsmenn samkvæmt lögum nr. 53/1957 til breytingar ef aðstæður breyttust eftir því sem nánar sagði í úrskurðinum.

Það leiddi af gerðardómsúrskurðinum að þegar lög nr. 76/1970 höfðu leyst lög nr. 53/1957 af hólmi bar ákvörðun um breytingu á árgjaldinu eftirleiðis undir matsmenn samkvæmt hinum nýju lögum. Ekki hefur verið sýnt fram á að meiri hluti yfirmatsmanna hafi í matsgerð sinni 10. apríl 1981 beitt röngum sjónarmiðum við mat sitt. Verður það því lagt til grundvallar að því er til bótafjárhæðar tekur, enda má á það fallast sem í héraðsdómi segir að ætla megí að matsmenn hefðu reiknað bótafjárhæð eftir sömu grundvallarsjónarmiðum og þeir gerðu, þó að þeir hefðu ákveðið bæturnar úr hendi aðaláfrýjenda.

VI.

Aðalkrafa gagnáfrýjanda, um að aðaláfrýjendum verði gert að greiða honum 1.935.223,00 krónur, er hærri en aðalkrafa hans var í héraði. Eru ekki skilyrði til samkvæmt 45. gr. laga nr. 75/1973 að leyfa þá hækkun dómkröfunnar. Þá þykir krafa þessi, einnig í því horfi sem hún var höfð uppi í héraði, eigi hafa nægan lagagrundvöll. Verður henni því ekki sinnt.

Samkvæmt því sem nú hefur verið rakið verður aðaláfrýjendum gert að greiða gagnáfrýjanda 104.717,37 krónur ásamt vöxtum í samræmi við yfirmat svo sem síðar segir. Eftir ákvæðum gerðardómsúrskurðarins 29. september 1959, sem studdist við ákvæði 35. greinar laga nr. 53/1957, ber aðaláfrýjanda ríkissjóði að greiða $\frac{3}{4}$ hluta þeirrar fjárhæðar, 78.538,03 krónur, en aðaláfrýjanda sýslusjóði Mýrasýslu $\frac{1}{4}$ hluta, 26.179,34 krónur.

Krafa um vaxtavexti var ekki gerð í héraði. Þegar af þeirri ástæðu kemur hún ekki til álita hér fyrir dómi.

VII.

Það leiðir af kröfugerð gagnáfrýjanda að þar sem honum eru dæmdar fébætur úr hendi aðaláfrýjenda verða honum ekki dæmdar

bætur úr hendi stefndu, sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu og Veðifélags Borgarfjarðar. Verða þeir því sýknaðir af kröfum hans. Svo sem málið hefur verið lagt fyrir dómstóla þarf hins vegar engan gaum að gefa að því hvort aðaláfrýjendur, annar eða báðir, kunni að eiga framkröfur á hendur stefndu.

Rétt er að málskostnaður falli niður að því er varðar stefndu sýslusjóð Borgarfjarðarsýslu og Veðifélag Borgarfjarðar. Aðaláfrýjandi sýslusjóður Mýrasýslu greiði gagnáfrýjanda 75.000,00 krónur samtals í málskostnað í báðum dómum, en aðaláfrýjandi ríkissjóður 225.000,00 krónur.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur er staðfestur að því er varðar Veðifélag Borgarfjarðar og sýslusjóð Borgarfjarðarsýslu.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður að því er þessa aðila varðar.

Aðaláfrýjandi sýslusjóður Mýrasýslu greiði gagnáfrýjanda Jóni Guðmundssyni 26.179,34 krónur, og aðaláfrýjandi fjármálaráðherra og landbúnaðarráðherra f.h. ríkissjóðs 78.538,03 krónur hvort tveggja með ársvöxtum sem hér segir: 46% frá 1. febrúar 1981 til 1. mars s.á., 42% frá þeim degi til 1. júní s.á., 39% frá þeim degi til 1. nóvember 1982, 47% frá þeim degi til 21. september 1983, 39% frá þeim degi til 21. október s.á., 36% frá þeim degi til 21. nóvember s.á., 32% frá þeim degi til 21. desember s.á., 25% frá þeim degi til 21. janúar 1984, 19% frá þeim degi til 13. ágúst s.á., 24% frá þeim degi til 20. s.m., 24,5% frá þeim degi til 27. s.m., 25% frá þeim degi til 18. september s.á., 25,5% frá þeim degi til 11. október 1984, 26% frá þeim degi til 12. s.m., 28% frá þeim degi til 21. nóvember s.á., 29% frá þeim degi til 1. janúar 1985, 36% frá þeim degi til 21. s.m., 37% frá þeim degi til 11. maí s.á., 35% frá þeim degi til 21. júlí s.á., 36% frá þeim degi til 1. janúar 1986, 39% frá þeim degi til 1. mars s.á., 14,5% frá þeim degi til 11. ágúst s.á., 15,2% frá þeim degi til 1. nóv-

ember s.á., 15,4% frá þeim degi til 11. s.m., 15,7% frá þeim degi til 21. s.m., 16,1% frá þeim degi til 11. desember s.á., 16,8% frá þeim degi til 1. janúar 1987, 17,5% frá þeim degi til 11. s.m., 17,9% frá þeim degi til 1. febrúar s.á., 18,8% frá þeim degi til 11. s.m., 19,4% frá þeim degi til 21. s.m., 19,8% frá þeim degi til 1. mars s.á., 19,9% frá þeim degi til 11. s.m., 20,8% frá þeim degi til 21. s.m. og 21,8% frá þeim degi til dómssuppsögudags og síðan til greiðsludags með hæstu innlánsvöxtum eins og þeir eru á hverjum tíma.

Aðaláfrýjandi sýslusjóður Mýrasýslu greiði gagnáfrýjanda samtals 75.000,00 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Aðaláfrýjandi fjármálaráðherra og landbúnaðarráðherra f.h. ríkissjóðs greiði gagnáfrýjanda samtals 225.000,00 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

S é r a t k v æ ð i

Guðmundar Skaftasonar hæstaréttardómara.

I.

Ég tel að eigandi Bóndhóls, Jón Guðmundsson, hafi samkvæmt 35. gr. laga nr. 53/1957 eignast lögvarinn bótarétt fyrir missi veiðiaðstöðu og breyti lög nr. 76/1970 ekki þeim bótarétti. Þegar af þessari ástæðu tel ég að sýkna beri Veiðifélag Borgarfjarðar. Undanfari gerðardómsins frá 29. september 1959 var sá, að Jón Guðmundsson, ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu samþykktu, „að yfirmatsmenn starfi sem gerðardómur.“ Af gögnum málsins verður ekki séð að sérstakur skriflegur gerðardómssamningur hafi verið gerður milli þessara málsaðilja. Verður því ekki með vissu sagt hvaða skuldbindingar aðiljar tóku á sig í einstökum atriðum. Ljóst er þó að þeir hafa hlitt þeim úrskurðum yfirmatsmanna sem gengu fyrir árin 1958-1969 að báðum meðtöldum.

II.

Í úrskurðinum 29. september 1959 brugðu yfirmatsmenn á það ráð, með gildum rökum sem fram koma í héraðsdómi, að meta árlegt gjald í stað skaðabóta í eitt skipti fyrir öll, er greiðast skyldu á 25 árum. Ég tel að skýra beri úrskurðinn á þann veg, að gjaldið

skyldi greiðast í 25 ár, en réttur til þess fylgi ekki jörðinni um aldur og ævi.

III.

Með matsgerð tveggja dómkvaddra manna 31. maí 1980 voru eiganda Bóndhóls metnar bætur fyrir árin 1970-1976 að fjárhæð nýkr. 296.782,10. Aflatjón á þessum árum töldu þeir vera 11.584 kg af laxi, sem þeir mátu á nýkr. 25,62 hvert kíló. Er þar miðað við verð á innlögðum laxi hjá Kaupfélagi Borgfirðinga sumarið 1979. Matsgerð þessari var skotið til yfirmatsmanna, sem voru ekki einhuga í málinu. Taldi minni hlutinn að staðfesta bæri bótafjárhæðina. Meiri hlutinn mat bæturnar á nýkr. 104.717,37. Ekki koma fram í matsgerð meiri hlutans athugasemdir við mat hinna dómkvöddu manna á aflatjóninu. Verður því ekki annað séð en allir matsmenn hafi verið sammála um þetta grundvallaratriði matsins. Hins vegar telur meiri hlutinn að ekki beri við útreikning tjónsins að miða við verð á laxi sumarið 1979, heldur annað og lægra verð matsáranna, en reikna þó verðbætur að nokkru. Um þetta segir svo í matsgerð hans: „Við ákvörðun skaðabóta koma eftirtalin sjónarmið til greina: Kröfuhafi getur ekki með því að draga árum saman að fylgja eftir kröfum sínum á hendur réttum skuldunaut verðtryggt þær á kostnað skuldunautsins. En í þessu sambandi er þess að geta, að Jón bóndi Guðmundsson beindi ekki kröfum sínum, svo séð verði, gegn Veidifélagi Borgarfjarðar f.h. veiðiréttareigenda fyrr en síðla árs 1978. Ótal dæmi eru þess í lögum, að menn skerða rétt sinn með athafnaleysi. Hér er um að tefla eitt slíkt tilvik. Hins vegar er í máli þessu rétt að taka nokkurt tillit til verðlags, þar sem um skaðabótamál er að tefla og kröfuhafi og skuldunautar, sem höfðu lengi vel einn og sama málflytjanda, áttu í framkvæmd samleið um að draga málið í viðleitni sinni að velta skaðabótaskyldunni andstætt lögum yfir á ríkissjóð og sýslusjóð Mýrasýslu.“ Ljóst er af framangreindu að matsfjárhæðin er að nokkru ákveðin með hliðsjón af því að bótaskyldan er lögð á Veidifélag Borgarfjarðar. Verður hún því ekki lögð til grundvallar bótaskyldu annarra. Er þá úr því að skera hvort afla þurfi nýrrar matsgerðar. Áður var að því vikið, að matsmenn greinir ekki á um aflatjónið. Þeir eru einnig sammála um að miða útreikning á verðmati þess við verð á innlögðum laxi hjá Kaupfélagi Borgfirðina, en greinir á um hvernig

verðbæta beri aflatjón hvers árs. Með því að ágreiningur þeirra sýnist vera um þetta eina atriði þykir ekki þörf frekari matsgerða. Telst þá rétt til að tjónþolinna fái tjón sitt að fullu bætt að dæma honum 296.782,10 krónur með hliðsjón af mati minni hluta yfirmatsmanna og undirmati.

IV.

Í sveitarstjórnarlögum nr. 12/1927 og síðar lögum nr. 58/1961 er kveðið á um hvert skuli vera verksvið sýslufélaga. Verkefnum þeirra er það sameiginlegt að vera í þágu almanna hagsmuna í viðkomandi héruðum og hinar lögmæltu tekjuöflunarheimildir þeirra eru í samræmi við það. Með 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957 var lögð á sýslusjóðina sú skylda að greiða $\frac{1}{4}$ hluta bóta til einstakra manna vegna rýrnunar á veiðiaðstöðu við laxveiðar. Við flutning málsins kom fram að í reynd hefði ákvæðið snert nær engar sýslnanna, ef ekki Mýrasýslu eina. Með hliðsjón af hinu lögbundna verksviði sýslufélaga eins og það er markað almennt í sveitarstjórnarlögum, þykja eigi efnisrök til þess að leggja bótaábyrgðina á sýslufélögin. Er þá sérstaklega til þess litið að engum slíkum hagsmunatengslum er til að dreifa er geri það réttmætt. Teljast þær því eiga að njóta hér verndar 67. gr. stjórnarskrárinnar. Í þessu máli þykir það engu breyta þótt sýslusjóðunum kunni að vera heimilt að jafna bótunum niður á hreppana samkvæmt sveitarstjórnarlögum. Svo sem getið var í upphafi hlitti sýslusjóður Mýrasýslu úrskurði yfirmatsmanna fyrir árin 1958-1969. Er þá úr því að slíta hvort hann hafi með því skuldbundið sig til að greiða bæturnar allt 25 ára bímabilið og firrt sig þar með rétti til að fá bótaskyldu sína endurskoðaða. Í því sambandi er sérstaklega á það að líta að ekki liggur fyrir í málinu formlegur gerðardómssamningur er leiði skýrt í ljós þær skuldbindingar er sýslusjóðurinn tók á sig í raun og eins var honum það vorkunnarmál, þótt hann véfengdi ekki þegar í upphafi stjórnskipulegt gildi 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957 enda þá með sama lögmann og ríkissjóður. Með vísan til þessa tel ég að hann hafi ekki vangeymt svo réttar síns að það varði hann réttarspjöllum í þessu máli. Ber því að sýkna sýslusjóðina og leggja bótaábyrgðina á ríkissjóð að öllu leyti vegna fyrrgreinds annmarka á 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957.

Samkvæmt framanrituðu og með tilvísun til forsendna hins áfrýj-
aða dóms ber að staðfesta hann að öðru leyti en því að bætur til
áfrýjandans, Jóns Guðmundssonar, skal greiða úr ríkissjóði að öllu
leyti. Ég er sammála atkvæði meiri hluta dómara um upphafstíma
vaxta, vaxtafót, vaxtavexti og málskostnað að öðru leyti en því, að
ég tel að fella eigi niður málskostnað milli Jóns Guðmundssonar
og sýslujóðs Mýrasýslu, en leggja hann þess í stað alveg á ríkissjóð.

Dómur aukadómþings Mýra- og Borgarfjarðarsýslu 28. maí 1985.

I.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 6. þ.m., er höfðað fyrir aukadómþingi
Mýra- og Borgarfjarðarsýslu af Jóni Guðmundssyni bónda, Bóndhóli,
Borgarhreppi Mýrasýslu, 5135-5318, gegn fjármálaráðherra og landbúnaðar-
ráðherra fyrir hönd ríkissjóðs með stefnu birtri 11. apríl 1983, og með stefnu
birtri 28. apríl 1983 gegn sýslumanni Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, Borgar-
nesi, f.h. sýslusjóðs Mýrasýslu og sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu og Veidi-
félagi Borgarfjarðar, Ferjukoti, Borgarhreppi, Mýrasýslu, f.h. veiðiréttar-
eigenda í fiskihverfi því sem Bóndhóll heyrir til.

Hinn reglulegi dómari, sýslumaðurinn í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, vék
sæti í máli þessu með úrskurði uppkveðnum 29. apríl 1983.

Með bréfi dómsmálaráðuneytisins, dagsettu 9. maí 1983, var Bjarni
Kristinn Bjarnason borgardómari skipaður setudómari í Mýra- og Borgar-
fjarðarsýslu til að fara með og dæma mál þetta. Dæmir hann málið ásamt
meðdómendunum Má Péturssyni héraðsdómara og Steingrími Gauti Kristj-
ánssyni borgardómara sbr. 2. tl. 37. gr. A laga nr. 85/1936 og 9. gr. laga
nr. 28/1981.

Í stefnu er dómkröfu stefnanda lýst þannig: „að hinir stefndu verði
dæmdir til að greiða honum skaðabætur að fjárhæð kr. 900.000 eða, til
vara, sem nemur annarri fjárhæð lægri ásamt hæstu lögleyfðum innláns-
vöxtum við innlánsstofnanir eins og þeir hafa verið og verða ákveðnir
samkvæmt lögum á hverjum tíma frá 1. janúar 1978 til greiðsludags, svo
og málskostnaði að skaðlausu eða eftir mati réttarins. Nánar tiltekið er þess
krafist að hver einstakur þeirra verði dæmdur til að bera greiðsluna sem
hér segir og kröfunni þannig beint að þeim eftir þeirri röð er stefnandi telur
réttasta:

1. Ríkissjóður að $\frac{3}{4}$ hlutum og sýslusjóður Mýrasýslu að $\frac{1}{4}$ hluta,
aðallega in solidum gagnvart stefnanda en til vara hvor í sínu lagi.
2. Ríkissjóður að $\frac{3}{4}$ hlutum og sýslusjóðir Mýra- og Borgarfjarðarsýslu

sameiginlega að $\frac{1}{4}$ hluta, aðallega in solidum en til vara hvor í sínu lagi þannig að ríkissjóður sé annars vegar en sýslusjóðirnir sameiginlega (in solidum) hins vegar. Til frekari vara greiði allir pro rata, þannig að hluti sýslusjóðanna tveggja verði skipt milli þeirra að jöfnu eða í öðrum hlutföllum, sem við teljast eiga.

3. Ríkissjóður að $\frac{1}{2}$ og sýslusjóður Mýrasýslu að $\frac{1}{2}$, aðallega in solidum en til vara hvor í sínu lagi.

4. Ríkissjóður að $\frac{1}{2}$ og sýslusjóðir Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu sameiginlega að $\frac{1}{2}$, aðallega in solidum en til vara hvor í sínu lagi, þannig að ríkissjóður sé annarsvegar og sýslusjóðirnir in solidum hinsvegar. Til frekari vara greiði allir pro rata eins og um getur í 1. lið.

5. Veidifélag Borgarfjarðar f.h. veiðiréttareigenda í fiskihverfi því, sem Bóndhóll heyrir til, en það er fiskihverfi Hvítár í Borgarfirði.

6. Ríkissjóður Íslands, að því leyti sem hið umstefnda tjón telst ekki að fullu bætt með greiðslum samkvæmt undanfarandi liðum, einhverjum einum eða fleirum saman.

Átt er við að greiðsluskyldan verði aðallega felld eins og um ræðir í 1. lið, en að því frágengnu eins og mælt er í 2. lið og þannig koll af kolli. Er gert ráð fyrir því, að í hverjum lið felist tæmandi tilgreining greiðsluskyldu, þannig að ótaldir aðilar verði sýknir, en fari svo að greiðsluskylda verði lögð á samkvæmt tilteknum lið og greiðslan takmörkuð við minna en fullt tjón (fulla bótakröfu) stefnanda er til þess ætlast að afgangur tjónsins verði felldur á aðila samkvæmt þeim liðum sem taldir eru til vara þar á eftir. Er þetta sérstaklega áréttað í 6. lið, þar sem átt er við að greiðsluskylda samkvæmt honum geti komið til hvort heldur sjálfsætt, ef greiðslu samkvæmt undanfarandi liðum yrði synjað, eða samfara slíkri greiðslu ef hún yrði takmörkuð.

Að því er bótafjárhæð varðar er þess krafist að hún verði ekki dæmd lægri en kr. 296.782,08, en það er sú fjárhæð sem varð niðurstaða matsmanna við grunnmat samkvæmt ákvæðum lax- og silungsveiðilaga á hinu umstefnda tjóni hinn 31. maí 1980, svo og minnihluta yfirmatsmanna við yfirmat á tjóninu skv. sömu lögum hinn 10. apríl 1981.

Gagnvart þessum umgetnu matsgerðum um tjón stefnanda felst sú afstaða eða krafa í ofangreindri kröfugerð hans, aðallega að í málinu beri að dæma sjálfstætt um skaðabætur honum til handa með hliðsjón af matsgerðunum, og verði fjárhæð bótanna ákveðin þannig, en til vara að matsgerðirnar verði staðfestar með þeim hætti að ofangreind bótafjárhæð þeirra verði lögð til grundvallar dómi með hækkun að tiltölu við almennar verðlagsbreytingar frá matstíma (þ.e. grunnmats í maí 1980) til dómsuppsögudags. Um aðild að bótageiðslu verði í báðum tilvikum dæmt samkvæmt kröfuliðum 1-6 hér að framan. Til frekari vara verði umrædd bótafjárhæð

lögð til grundvallar beint án verðlagshækkana, og matsgerðirnar staðfestar þannig, en um aðild fari sem fyrr getur.

Um leið er þess krafist til ítrustu vara að stefnanda verði dæmdar skaðabætur með þeim höfuðstól og vöxtum sem um ræðir í atkvæði meirihluta yfirmatsmanna hinn 10. apríl 1981, og frá þargreindum aðila.

Vextir, sem um ræðir í dómkröfu, voru 30% á ári frá 1. janúar - 20. febrúar 1978, 33% þaðan til 1. júní 1979, 34,5% til 1. sept. 1979, 39,5% til 1. des. 1979, 43,5% til 1. júní 1980, 46% til 1. mars 1981, 42% til 1. júní 1981 og 39% til 1. nóvember 1982, en 45% frá þeim degi. Eru þetta dómvextir og dómvaxta einnig krafist fram í tímann.“

Með framhaldsstefnu birtri 16. janúar 1984 hækkaði stefnandi höfuðstól aðalkröfu sinnar úr kr. 900.000,00 í kr. 1.800.000,00 en hélt að öðru leyti fast við stefnukröfurnar.

Í þinghaldi 3. apríl 1984 lækkaði stefnandi höfuðstól aðalkröfu sinnar í kr. 1.225.703,00.

Við hinn munnlega málflutning 7. maí 1985 hækkaði stefnandi höfuðstól aðalkröfu sinnar í kr. 1.935.223,00 en hélt að öðru leyti fast við gerðar kröfur. Að því er varðar vexti var þó af hálfu stefnanda bókað: „Verði krafan kr. 1.935.223,00 tekin til greina að fullu, þá tel ég rétt að vextir reiknist af fjárhæðinni frá deginum í dag að telja nema dómstóllinn telji réttara að reikna vexti fyrir liðinn tíma eftir reglum um leyfilega vexti af verðtryggðum kröfum án þess að reikna þá inn í höfuðstól kröfunnar.“

Af hálfu ríkissjóðs er nú aðallega krafist sýknu af öllum kröfum stefnanda bæði í aðalsök og framhaldssök en til vara að kröfufjárhæðir stefnanda verði stórlega lækkaðar. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda en til vara að málskostnaður verði látinn falla niður.

Stefndi sýslusjóður Mýrasýslu krefst aðallega sýknu af öllum kröfum stefnanda, til vara að hann verði sýknaður að svo stöddu af kröfum stefnanda og til þrautavara að kröfur stefnanda verði verulega lækkaðar. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda.

Sýslusjóður Borgarfjarðarsýslu krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda í aðalsök og framhaldssök en til vara að kröfur stefnanda verði verulega lækkaðar. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda.

Stefndi Veidifélag Borgarfjarðar krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda bæði í aðalsök og framhaldssök og málskostnaðar úr hendi stefnanda að skaðlausu.

Í greinargerðum lögmanna ríkissjóðs, sýslusjóðs Mýrasýslu og sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu, komu fram kröfur um það að aðalsök málsins yrði vísað frá dómi. Munnlegur málflutningur fór fram um frávisunarkröfur þessar hinn 11. júlí 1983, og sama dag var lagður á þær úrskurður með svofelldri niðurstöðu:

„Ú r s k u r ð a r o r ð:

Hinar framkomnu frávisunarkröfur eru ekki teknar til greina.

Ákvörðun um málskostnað í þessum þætti málsins biður endanlegs dóms í málinu.“

Hinn 5. desember 1983 ritaði lögmaður stefnanda bréf til eiganda Einarsness í Borgarhreppi, Mýrasýslu, Sigríðar Guðmundsdóttur f.h. dánarbús Sigþórs Þórarinssonar og til ábúanda nefndrar jarðar, Óðins Sigþórssonar, þar sem vísað var til 52. gr. einkamálalaga nr. 85/1936. Í bréfinu er þeim tilkynnt um málarekstur stefnanda og jafnframt skorað á þau að veita stefnanda styrk í málinu. „Í þessu felst meðal annars áskorun um að mæta til þings í málinu ef aðilarnir telja sig eiga þar einhverra hagsmuna að gæta og að tjá sig um þá hagsmuni og gæta réttar síns í málinu eftir því sem við eigi, ef um slíkt sé að ræða.“

Lögmaður réttargæslustefndu Sigríðar Guðmundsdóttur og Óðins Sigþórssonar mætti á dómþingi í málinu 7. desember 1983 og lagði fram yfirlýsingu, sem er dagsett sama dag. Þar segir m.a. svo:

„Samkvæmt landamerkjabréfi Einarsness frá 5. febrúar 1884 fylgja jörðinni allar þær eyjar og sker, sem umhverfis Einarsnes liggja. Þar með talið er að sjálfsögðu Skurðshalasker (Skurðshólasker). Landamerkjalinna milli Bóndhóls og Einarsness út á ósasvæði Hvítár, þ.e. fram af bakkanum markast eftir þeim meginreglum sem m.a. koma fram í 4. og 5. gr. vatnalaga nr. 15/1923, um að vatnsbotn fylgi þeim bakka sem hann verði talinn áframhald af, þ.m.t. út frá eyjum og skerjum, og að hver botndepill skuli fylgja þeim bakka sem hann er næstur. Sérstaklega skal fram tekið að þeim skilningi Jóns Guðmundssonar, sem fram kemur í fyrrgreindu bréfi Hjartar Torfasonar að landamerkjalinan liggja „skáhallt út yfir ósasvæðið um Skurðshólasker eftir línu, þar sem Skurðshólasker er miðað í Djúpadal í Hafnarfjalli“, er alfarið mótmælt. Hefur skilningur Jóns Guðmundssonar hvorki stóð í landamerkjabréfi Einarsness, því sem fyrr getur, né landamerkjabréfi Bóndhóls frá febrúar 1884. Öllum málatilbúnaði Jóns Guðmundssonar, Bóndhóli, sem fer í bága við þessi sjónarmið umbjóðenda minna, er harðlega mótmælt. Ég tek fram að af hálfu umbjóðenda minna er ekki talin þörf á að sækja frekari þinghöld í máli þessu.“

Munnlegur málflutningur fór fram um efni málsins hinn 7. maí 1984, en af hálfu ríkissjóðs var þá enn krafist frávisunar og var málið tekið til dóms að þeim munnlega málflutningi loknum. Dómur var kveðinn upp í málinu 25. maí 1984. Niðurstaða meiri hluta dómsins þeirra Steingríms Gauts Kristjánssonar og Más Péturssonar var þessi:

„D ó m s o r ð:

Kröfum stefnanda Jóns Guðmundssonar á hendur landbúnaðarráðherra

og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu f.h. sýslusjóðs og sýslunefnd Mýrasýslu f.h. sýslusjóðs, er vísað frá dómi.

„Málkostnaður milli þessara aðila fellur niður.“

Einn dómenda Bjarni Kristinn Bjarnason skilaði sératkvæði með svo-felldu dómsorði:

„Máli þessu er vísað frá dómi. Málkostnaður fellur niður.“

Stefnandi skaut dóminum til Hæstaréttar, sem kvað upp dóm í málinu 19. apríl 1985.

Niðurstaða fjögurra dómara Hæstaréttar var þessi:

„Ekki er efni til að ákveða kærumálkostnað.“

D ó m s o r ð:

Vísað er frá Hæstarétti kröfum um, að aukadómþingsmáli nr. 29/1983 í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu verði í heild vísað frá héraðsdómi.

Hinn kærði frávisunardómur er felldur úr gildi.“

Einn dómenda Hæstaréttar skilaði sératkvæði og taldi að vísa bæri „málinu frá héraðsdómi, en eftir atvikum öllum megi láta kærumálkostnað falla niður“.

Munnlegur málflutningur fór fram að nýju um efni málsins hinn 7. þ.m. og var málið að svo búnu tekið til dóms.

II.

Í dómsmáli þessu sækir stefnandi, Jón Guðmundsson, sér til handa bætur vegna veiðimissis á árunum 1970-1976, að báðum meðtöldum, er rót eigi að rekja til þeirrar skeiðingar á rétti hans til laxveiði í net fyrir landi eignarjarðar hans, Bondhóls, sem honum hafi verið gert að þola með 35. gr. laga um lax- og silungsveiði nr. 53/1957 sem breytt var með 15. gr. laga nr. 38/1970, sbr. nú 35. gr. laga um lax- og silungsveiði nr. 76/1970.

Tildrög málsins eru þau að með 3. tl. 35. gr. laga nr. 53/1957 um lax- og silungsveiði voru tekin af öll tvímæli um það, að „til lengdar fastrar veiðivélar ... telst fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt það svæði eða eigi. Leiðari telst til fastrar veiðivélar.“

I athugasemdum um frumvarpið, sem síðar varð að lögum nr. 53/1957, segir m.a. svo um 35. gr.:

„Greinin kemur í stað 31. gr. og 4. mgr. 33. gr. laga nr. 112/1941, en efni aukið við. Um 3. mgr. þessarar greinar frv. skal tekið fram: Þegar frv. til laga um lax- og silungsveiði frá 1930 var samið mátti það heita föst regla að garðar í veiðivélum væru lagðir beint út í ár frá bökkum. Ákvæði þess frv. miðaðist því við þetta eins og sést á 31. gr., en þar segir svo: „Lengd fastra veiðivéla frá bakka og út í á skal miðuð við“ o.s.frv., og síðar í sömu gr. segir: „Þó má bilið aldrei vera skemmra en fimmföld lengd veiðivélar-

innar frá árbakka og út í á.“ Síðar var tekið að leggja girðingar eða girðingarspotta með gildrum langt úti í ám og ósasvæðum, og litu veiðimenn svo á að ekki bæri að telja til veiðivélarinnar annað svæði en það sem girt var. Veiðimálastjórnin hélt hinu fram er hún taldi felast í anda og ákvæðum laganna. Varð af þessu dómsmál, og gekk dómur Hæstaréttar á móti skoðun veiðimálastjórnarinnar. Nú hefur einn þeirra manna, er undirbjuggu lögin um lax- og silungsveiði, vottað það að það hafi að minnsta kosti verið ætlun sín, „að lengd lagnar í veiðivatni skyldi jafnan mælast frá bakka og út að enda lagnar að leiðara meðtöldum, hvort sem fyrirstaða væri á allri þeirri leið eða ekki“. Þykir verða að fallast á þessa skoðun, enda kemur ákvæðið um fjarlægð milli veiðivéla að litlu haldi, nema svo sé gert, að minnsta kosti á ósasvæðum. Í þessari mgr. frv. eru því fyrirmæli, sem væntanlega taka af öll tvímæli um þetta efni.“

Ákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957 eru svohljóðandi:

„1. Milli fastra veiðivéla, hvort sem þær eru sömu megin í straumvatni eða sitt frá hvoru landi, skal jafnan vera 100 metra bil eftir endilöngu vatni, þar sem skemmst er á milli þeirra. Þó má bil aldrei vera skemmra en fimmföld lengd veiðivéla frá bakka og út á vatn. Leiðari, er liggur frá fastri veiðivél, telst hluti hennar. Ráðherra er rétt að veita undanþágu frá ákvæði þessarar málsgreinar, þegar sérstaklega stendur á og veiðimálastjóri mælir með því.

2. Lengd fastrar veiðivélar skal miða við það, að meðalrennsli sé í straumvatni.

3. Til lengdar fastrar veiðivélar samkvæmt 1. mgr. þessarar greinar telst fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt það svæði eða eigi. Leiðari telst til fastrar veiðivélar. Nú rýrnar veiðiaðstaða vegna þessa ákvæðis. Þá skal þeim er í missir bætt að fullu samkvæmt mati það sem er fram yfir 30%. Skaðabætur greiðast að $\frac{3}{4}$ úr ríkissjóði og að $\frac{1}{4}$ úr sýslusjóði eða sýslusjóðum viðkomandi héraða, og skal greiðslan skiptast á 25 ár. Mati skal ljúka svo fljótt sem auðið er og eigi síðar en tveim árum eftir gildistöku laga þessara.

4. Nú hagar svo til, að styttra verður milli lagna tveggja veiðieigenda en leyfilegt er samkvæmt þessari grein, en hvorugur vill víkja, og skal mat skera úr ágreiningi. Þar sem föst veiðivél er sett, skal lögn vera löggilt af lögreglustjóra í samráði við veiðimálastjóra. Nánari ákvæði um löggildingu lagna getur ráðherra sett.“

Eftir gildistöku laga nr. 53/1957 hafði stefnandi uppi kröfur um bætur vegna þess að honum var eigi lengur heimilt að veiða lax í netalagnir (veiðivélar) þær, sem ekki voru lagðar út frá bakka. Samkomulag varð um, að yfirmatismenn samkvæmt 3. tl. 107. gr. laga nr. 53/1957 skyldu sem gerðardómendur úrskurða um bæturnar, sbr. dómskjal nr. 98 og 77. Yfirmats-

menn kváðu upp gerðardóm sinn 29. september 1959. Þar segir m.a.:

„Í 31. gr. laga nr. 112/1941 var svo mælt, að bil milli fastra veiðivéla, hvort heldur væru sömu megin ár eða sín frá hvoru landi, skyldi jafnan vera 100 m eftir endilangri á, þar sem skemmst væri á milli þeirra. Þó mátti bilið aldrei vera skemmra en fimmföld lengd veiðivélarinnar „frá árbakka og út í á“. Leiðara frá fastri veiðivél skyldi telja hluta hennar. Þá er frumvarpið að nefndum lögum var samið mátti það heita föst regla, að garðar í veiðivélum væru lagðir beint út í ár frá bökkum, og miðudust ákvæði frumvarpsins við þá tilhögun. Síðar var tekið að leggja girðingar eða girðingarspotta með gildrum langt út í ám og á ósasvæðum, og litu veiðimenn svo á að eigi bæri að telja til veiðivélarinnar annað svæði en það sem girt var.

Veiðimálastjórnin hélt því hins vegar fram að til lengdar fastrar veiðivélar teldist fjarlægð hennar frá bakka straumvatns til fjarlægari enda hennar, hvort sem hún væri landföst eða eigi. Dómur Hæstaréttar, uppkveðinn 19. apríl 1950 í málinu Ákærvaldið gegn Benjamín Ólafssyni, gekk á móti skilningi Veiðimálastjórnarinnar. Er því í 35. gr. laga nr. 53/1957 um lax- og silungsveiði skýrt kveðið á, að til lengdar fastrar veiðivélar „skuli teljast fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt það svæði eða eigi“, en að öðru leyti er ákvæði 31. gr. laga nr. 112/1941 um lengd fastra veiðivéla og bil milli þeirra tekin upp í 35. gr. laga nr. 53/1957.

Með 86. gr. laga nr. 112/1941 var veiðieiganda veittur réttur til skaðabóta, þá er hann missti veiði sína með öllu fyrir þá sök að lögin fyrirmunuðu honum að nota þá veiðiaðferð sem hann áður mátti einni við koma. Skaðabætur skyldi ákveða með mati og þær greiðast að hálfu úr ríkissjóði og að hálfu úr sýslusjóði þeim eða sýslusjóðum sem í hlut áttu. Ákvæði þetta var tekið upp í 108. gr. laga nr. 53/1957. En við meðferð stjórnarfrumvarpsins, sem lá til grundvallar þeim lögum á Alþingi, var nýju ákvæði skotið inn þar sem kveðið er á um bætur til handa þeim er veiðiaðstæða þeirra rýrnar vegna þess að lögin telja til lengdar fastrar veiðivélar fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt svæðið eða eigi, en „þá skal þeim, er missir, bætt að fullu samkvæmt mati það, sem er framyfir 30%. Skaðabætur greiðast að $\frac{3}{4}$ úr ríkissjóði og að $\frac{1}{4}$ úr sýslusjóði eða sýslusjóðum viðkomandi héraða og skal greiðslan skiptast á 25 ár. Mati skal ljúka svo fljótt sem auðið er og eigi síðar en tveimur árum eftir gildistöku laga þessara.“

a) Jarðir þær, sem krafist er bóta fyrir í máli þessu, liggja allar norðan ósasvæðis Hvítár í Borgarfirði. Breiðir áin mjög úr sér á þessu svæði í álum á milli sandeyra. Breytast álar títt, þannig að aðalmagn vatns rennur einn tíma um suðurhluta ósasvæðisins og annan tíma um norðurhluta þess. Eins og áður greinir voru lög nr. 112/1941 eigi talin varna veiðieigendum að leggja

veiðivélum sínum í ála úti á ósasvæðin og skipti þá eigi nærri eins miklu máli þótt vatnsmeiri álarnir lægju langt undan bakka, en nú leiða ákvæði 3. tl. 35. gr. laga nr. 53/1957 til þess, að álar langt undan verði eigi tiltækir veiðieigendum. Miðað við þau lög, sem nú gilda, getur veiðiaðstaða jarðar á ósasvæðinu verið mjög mismunandi á ýmsum tímum allt eftir því hvort aðalálar renna nærri landi hennar eða langt undan. Þess vegna væri það algerlega að renna blint í sjóinn að meta jarðeigendum þeim, sem hér eiga í hlut, skaðabætur í eitt skipti fyrir öll vegna takmörkunar þeirrar á veiði-aðstöðu, sem 35. gr. laga nr. 53/1957 leggur á þá.

b) Ákvæði nefndrar lagagreinar um að bætur, sem nú séu ákveðnar, skuli greiddast á næstu 25 árum leiða til mjög ósanngjarnrar niðurstöðu, þar sem gera má ráð fyrir að verðgildi peninga breytist í framtíðinni.

Ástæður þær, sem raktar eru undir staflíðunum a og b hér að framan, sýna að ákvæði nefndrar 35. gr. um ákvörðun skaðabóta í eitt skipti fyrir öll og greiðslu þeirra á 25 árum, skýrð eftir bókstaf sínum, leiða til ótækrar niðurstöðu, er yrði í algeru ósamræmi við meginreglur laga.

Samkvæmt þessu telja gerðardómendur eigi aðra leið færa en að kveða á árgjald sem greiðist að loknum veiðitíma hvers árs. Aðiljum, veiðieiganda, ríkissjóði eða sýslusjóði skal hins vegar vera rétt að bera undir matsmenn samkvæmt lögum nr. 53/1957 árgjald það sem í gerðardómi þessum er ákveðið, þá er breyting verður á rennsli Hvítár, verð á laxi breytist eða aðrar breytingar verða á aðstæðum er meginmáli skipta.

Svo sem rakið var er í 3. tl. 35. gr. mælt að þeim sem tjón biða vegna ákvæðisins um lengd fastrar veiðivélar skuli „bætt að fullu samkvæmt mati það sem er fram yfir 30%“. Áður en ákvæði þetta er tekið til meðferðar þykir rétt að geta þess að lög nr. 53/1957 setja ýmsar takmarkanir á veiði á laxi umfram það sem áður var. Má hér einkum nefna, að 19. gr. laga nr. 53/1957 lengir friðun á viku hverri gegn netjaveiði úr 60 klukkustundum í 84 klukkustundir og friðun gegn ádráttarveiði úr fjórum sólarhringum í fimm sólarhringa í viku hverri. Þá geymir nefnd 19. gr. það nýmæli að eigi má veiða með stöng og færi nema helming hvers sólarhrings. Er fiskur því nú einnig friðaður gegn stangarveiði 84 klukkustundir í viku hverri. Ákvæði laga nr. 53/1957 ber að skýra þannig, að veiðieigendur verði að hlíta takmörkunum þeim á veiði sem felast í 19. gr. án þess að sérstakar bætur komi fyrir, enda miða takmarkanir þessar að varðveislu og aukningu fiskstofna í ám og vötnum. Nú má ætla að veiðieigendur þeir, sem tilkall eiga til bóta samkvæmt 3. tl. 35. gr., missi veiði vegna ákvæða 19. gr. nefndra laga. Erfitt er að greina milli veiðimissis vegna takmarkana 19. gr. og veiðimissis vegna takmarkana 3. tl. 35. gr., en hinn síðarnefndi missir skal einungis bættur.

Í 3. tl. 35. gr. segir: „Nú rýrnar veiðiaðstaða vegna þessa ákvæðis. Þá skal þeim, er í missir, bætt að fullu samkvæmt mati það, sem er fram yfir

30%. “ Ákvæði þetta má skilja a.m.k. á tvo vegu, svo sem nú skal sýna með dæmum:

a) Jörð missir alla veiði sína. Eigandi fær bætt, ef lögin eru skýrð bókstaflega, af skaða þeim, sem hann bíður vegna ákvæða 3. tl. 35. gr. um lengd veiðivéla,	70%
Bótalaus missir	30%
	100%

b) Jörð missir 50% af veiði vegna ákvæða nefnds 3. tl. 35. gr. Kemur þá til álita að reikna bætur til handa eiganda hennar á tvo vegu samkvæmt orðum ákvæðisins:

1) Eigandi heldur eftir veiði	50%
Bætur 70% af missinum, sem er 50% allrar veiði,	35%
Bótalaus missir	15%
	100%
2) Eigandi heldur eftir veiði	50%
Bótalaus missir	30%
Bætur	20%
	100%

Skýring nr. 1 er á því reist að bótakrefjandi fái 70% af skaða sínum bætt, hver sem skaðinn er, en skýring nr. 2 er hins vegar á því byggð að bótakrefjandi verði að bera bótalaust veiðimissi sem er 30% af allri veiði hans eða minni.

Nefndu ákvæði 3. tl. 35. gr. var, eins og áður segir, skotið inn í stjórnarfrumvarp til laganna við meðferð þess á Alþingi. Eigi er greint í nefndarálitum eða umræðum hvernig skilja skuli ákvæðið.

Gerðardómendur telja að nefnt ákvæði, á hvorn veginn sem skilið er, geti haft í för með sér slíka mismunun veiðieigenda að eigi fái samrýmt sjónarmiðum þeim, sem liggja til grundavallar 67. gr. stjórnarskrárinnar. Hins vegar telja gerðardómendur rétt að hafa hliðsjón af vilja löggjafans til að takmarka bótagreiðslur vegna ákvæðis laganna um lengd fastra veiðivéla, þannig að einstökum veiðieigendum sé eigi mismunað.

Verður nú kveðið á um bætur til hinna einstöku veiðieigenda.

II. Bóndhóll.

Jón Guðmundsson bóndi telur sig hafa notað níu lagnir áður en lög nr. 53/1957 komu til framkvæmda, en eftirlitsmaður með veiði í Borgarfirði telur lagnirnar hafa verið sjö. Jón bóndi hefur nú góða aðstöðu til veiði í lögn við Kóngshól, þar sem vatnsmikill áll fellur alveg með landi hans.

Tvær aðrar landfastar lagnir gæti hann rækt með árangri en notar eigi nema aðra þeirra.

Gerðardómendur hafa kannað veiðiskýrslur og veiðiframtöl Jóns Guðmundssonar bónda og gert áætlun um kostnað af veiðinni ef allar lagnir, sem áður voru nytjaðar, væru enn í notkun, og svo áætlun af veiðinni eins og framkvæma má hana nú. Að öllu athuguðu þykja bætur til handa Jóni Guðmundssyni hæfilega ákveðnar kr. 17000,00 fyrir árið 1958 og kr. 17000,00 fyrir árið 1959.

Niðurstaða gerðardómsins varð sú að stefnanda voru tildæmdar í bætur kr. 34.000,00 með 6% ársvöxtum af kr. 17.000,00 frá 1. október 1958 til 1. október 1959 og af kr. 34.000,00 frá þeim degi til greiðsludags. Var ríkissjóði gert að greiða $\frac{3}{4}$ hluta fjárhæðarinnar en sýslusjóði Mýrasýslu $\frac{1}{4}$ hluta, en ekki er í gerðardómnum neitt um það fjallað, hvort til álita hafi komið að dæma sýslusjód Borgarfjarðarsýslu til greiðslu á hluta bótanna. Sýslusjóður Mýrasýslu og ríkissjóður greiddu stefnanda ofangreindar bætur samkvæmt úrskurði gerðardómsins.

Yfirmatsmenn úrskurðuðu sem gerðardómendur mál stefnanda 11. júlí 1961 varðandi bótakröfu hans fyrir árið 1960. Í úrskurðinum segir m.a.:

„Samkvæmt skýrslum hefur innlagður lax frá honum til Verslunarfélagsins Borgar h/f numið 1186,4 kg árið 1960. Öll laxveiði Jóns er tekin í eina lögn við Kóngshól sem er mjög þægilegt að stunda, og hefur tilkostnaður hans vitaskuld minnkað mjög af þeim sökum. Er auðsætt mál að betur veiðist í lögn hans þar sem áin er friðuð fyrir neðan hana. Að öllum mála-vöxtum athuguðum þykja eigi efni til að dæma honum bætur fyrir árið 1960.“

Með gerðardómsúrskurði dagsettum 21. júlí 1965 dæmdu yfirmatsmenn stefnanda bætur með svofelldum rökum:

„Samkvæmt framlögðum gögnum og með skírskotun til 35. gr. laga nr. 53/1957 eru sóknaraðila Jóni Guðmundssyni ákveðnar bætur fyrir skerta veiðiaðstöðu fyrir Bóndhólslandi fyrir árin 1961 til 1964, samtals kr. 68.000,00.“

Enn úrskurðuðu yfirmatsmenn sem gerðardómendur bætur til stefnanda hinn 25. maí 1973 með eftirfarandi rökstuðningi:

„Að athuguðum öllum gögnum og aðstæðum á vettvangi eru sóknaraðilja Jóni Guðmundssyni ákveðnar bætur fyrir 1965 til 1969, að báðum meðtöldum, samtals kr. 560.000,00 ásamt 7% ársvöxtum frá 18. júlí 1972.“

Í öllum ofangreindum tilfellum var ríkissjóði gert að greiða $\frac{3}{4}$ hluta bótanna en sýslusjóði Mýrasýslu $\frac{1}{4}$ hluta.

Stefnandi lagði mál sitt enn fyrir yfirmatsmenn með bréfum dagsettum 19. nóvember 1974 og 14. apríl 1975 og krafðist bóta fyrir árin 1970-1973. Höfðu ný lög nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði þá leyst af hólmi lög

nr. 53/1957. Þess skal hér getið, að með bréfi dagsettu 18. júlí 1972 til formanns yfirmatsnefndar óskaði lögmaður stefnanda eftir endurskoðun yfirmatsmanna fyrir árin 1965-1970. Yfirmatsmenn kváðu upp úrskurð í málinu 5. nóvember 1975. Í atkvæði meirihluta yfirmatsnefndarinnar segir m.a.:

„Yfirmatsmenn fara með mál þetta samkvæmt 4. tl. 94. gr. laga nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði, en ekki verður fullyrt að gerðardómsheimild, sem var veitt meðan lög nr. 53/1957 voru í gildi, taki til þess.

Ákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957 um lengd fastra veiðivéla og bilið milli þeirra voru tekin óbreytt upp í lög nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði. Hins vegar voru skaðabótaákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957 felld niður og ný skaðabótaákvæði sett, sem telja verður í betra samræmi við grunnreglur laga.

Ákvæði nógildandi laga um lax- og silungsveiði eru í 95. gr. laga nr. 76/1980, svohljóðandi:

1. Nú hefur veiðieigandi, er veiði átti áður en lög þessi komi til framkvæmda, misst hana að mestu eða öllu fyrir þá sök að lögin fyrimuna honum að nota þá veiðiaðferð er hann áður mátti einni við koma, og á hann þá kröfu til skaðabóta eftir mati sbr. 94. gr.

2. Matsmenn samkvæmt 1. mgr. skulu leita umsagnar veiðimálastjóra og veiðimálanefndar. Skaðabætur greiðast að hálfu úr ríkissjóði og að hálfu úr sjóði sýslu þeirrar eða sýslna, sem í hlut eiga.

3. Nú hefur maður í öðrum tilvikum en í 1. mgr. segir orðið að mun öðrum fremur fyrir tjóni vegna ákvæða og framkvæmdar laga þessara, og á hann kröfu til skaðabóta eftir mati. Skaðabætur skulu greiða eigendur veiðiréttar í fiskihverfi því sem í hlut á eftir ákvörðun matsnefndar og má taka þær lögtaki. Ákveða má þeim er tjón hefur beðið bætur með því að úthluta honum arði í arðskrá. Stjórn veiðifélags er skylt að annast innheimtu bóta á félagssvæði sínu.

1. og 2. tl. 95. gr. eru samhljóða 1. og 2. tl. 108. gr. laga nr. 53/1957 að öðru en því að eftir eldri lögunum átti sá rétt til skaðabóta er misst hafði veiði sína að öllu vegna ákvæða laganna en nú á sá skaðabótarétt samkvæmt ákvæðinu sem misst hefur veiði að mestu eða öllu. Ákvæði 108. gr. voru svo þröng að þeirra gætti ekki í framkvæmd. Þótti því rétt að bæta inn í þau orðunum „að mestu“ og rýmka þannig lítið eitt merkingu ákvæðisins til þess að það gegndi nokkuru hlutverki, en allt að einu ber að skýra ákvæðið í núverandi mynd sinni þröngt, enda þrengja orðin „að öllu“ orðin „að mestu“. Þá þykir óeðlilegt að leggja á sýslubúa, sem ekki njóta hagnaðar af veiði, víðtæka skaðabótaskyldu vegna friðunaraðgerða í þágu veiðieigenda. Ákvæði 1. mgr. 95. gr. verður því einungis beitt þegar sérstaklega stendur á, t.d. um Einarsnessveiðar.

Í 3. tl. 95. gr. er almennt ákvæði um skaðabótarétt sem telja verður í

samræmi við eðlisrök. Þar er svo kveðið á að veiðieigendum í fiskihverfi því, sem í hlut á, sé skylt að greiða þeim sem orðið hefur að mun öðrum fremur fyrir tjóni vegna ákvæða og framkvæmdar laganna bætur eftir úrskurði matsnefndar. Virðist þetta vera skaðabótaregla, reist á efnislegum ástæðum: Þeir skulu bera kostnað af verndarráðstöfunum sem njóta ávinnings af þeim.

Ummæli í athugasemdum með frumvarpi til laga nr. 76/1970, lesin í réttu samhengi, fara ekki í bága við þá eðlismerkingu 95. gr. nefndra laga sem að framan er rakin.

Jón bóndi Guðmundsson í Bóndhóli gerir í máli þessu kröfu til fébóta vegna hafta þeirra sem ákvæði 35. gr. laga nr. 76/1970 leggja á veiði fyrir landi hans. Bótakrafan tekur til misstrar veiði í fjögur ár, þ.e. 1970-1973. Í kröfugerð sinni tilfærir hann bæði þá veiði, sem hann hafi raunverulega aflað þessi ár, og svo áætlaðan veiðimissi sinn vegna veiðihamla. Ef tekið er meðaltal af tölum hans kemur fram að hann hefur þessi fjögur ár veitt nálægt 35% þess afla, sem hann sjálfur áætlað sér ef veiðar fyrir landi hans væru óheftar, en hér við er að athuga að það ber undir matsnefnd að úrskurða um veiðimissi hans. Að því athuguðu sem nú var rakið verður ekki talið að Jón bóndi hafi misst veiði sína „að mestu eða öllu“ vegna ákvæða laganna. Á hann því ekki skaðabótarétt samkvæmt 1. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970, á hendur ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu. Hins vegar á hann skaðabótakröfu samkvæmt 3. tl. 95. gr. á hendur veiðieigendum í fiskihverfi sínu.“

Minnihluti yfirmatsnefndar taldi hins vegar að matsmönnum bæri að meta stefnanda bætur eftir 1. lið 95. gr. laga nr. 76/1970.

Stefnandi fékk dómkvadda tvo matsmenn til að meta bætur fyrir árin 1970-1976. Matsmenn luku matsgerð sinni 31. maí 1980. Mátu þeir bæturnar samkvæmt 1. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970 samtals kr. 29.678.208, sem ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu skyldu greiða stefnanda in solidum „auk hæstu innlánsvaxta við innlánsstofnanir, eins og þeir eru ákveðnir samkvæmt lögum á hverjum tíma“ frá 1. janúar 1980 til greiðsludags.

Ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu skutu málinu til yfirmatsmanna, sem luku mati sínu 10. apríl 1981. Meirihluti yfirmatsmanna tóku m.a. fram í yfirmatsgerðinni:

„Samkvæmt því, sem rakið hefur verið ber að ákveða Jóni bónda Guðmundssyni bætur skv. 3. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970. Við ákvörðun skaðabóta koma eftirtalin sjónarmið til greina: Kröfuhafi getur ekki með því að draga árum saman að fylgja eftir kröfum sínum á hendur réttum skuldunaut verðtryggt þær á kostnað skuldunautsins. En í þessu sambandi er þess að geta að Jón bóndi Guðmundsson beindi ekki kröfum sínum, svo séð verði, gegn Veiðifélagi Borgarfjarðar f.h. veiðiréttareigenda fyrr

en síðla árs 1978. Ótal dæmi eru þess í lögum að menn skerða rétt sinn með athafnaleysi. Hér er um að tefla eitt slíkt tilvik. Hins vegar er í máli þessu rétt að taka nokkurt tillit til verðlags þar sem um skaðabótamál er að tefla og kröfuhafi og skuldunautar, sem höfðu lengi vel einn og sama málflytjanda, áttu í framkvæmd samleið um að draga málið í viðleitni sinni að velta skaðabótaskyldunni andstætt lögum yfir á ríkissjóð og sýslusjóð Mýrasýslu.

Samkvæmt ótvíræðum orðum og tilgangi 94. og 95. gr. laga nr. 76/1970 ber fullnaðarákvörðun skaðabótaskyldu og skaðabóta undir nefnda yfirmatismenn, sbr. hins vegar 1. og 17. gr. laga nr. 11/1973.

Loks vilja nefndir tveir yfirmatismenn taka þetta fram: Þeir áttu hlut að því að semja ákvæði 95. gr. laga nr. 76/1970. Það hvarflaði þá ekki að þeim að reynt yrði að teygja undantekningarákvæði 1. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970, sem sett voru af tilhliðrunarsemi með Einarsnessveiðar í huga, svo sem tilburðir hafa verið viðhafðir um í þessu máli. Slík útpensla ákvæðisins fer í bága við skoðun Alþingis fyrr og síðar. Ákvæði 96. gr. laga nr. 76/1970 um ákvörðun bóta eftir eignarnámsreglum var lögfest með lögum nr. 61/1932 og samið af höfundum þeirra laga, þeim Jörundi Brynjólfssyni, Ólafi Lárussyni og Pálma Hannessyni, sem tempruðu stórlega frjálsan fiskveiðirétt ósabænda án þess að veita þeim bótarétt. Skýra ber nefnt ákvæði í ljósi þessa aðdraganda síns. Það raskar á engan hátt þeirri skýringu á hinni nýju 95. gr. laga nr. 76/1970, sem að framan er gefin og útilokar eigi að beitt sé þeirri grunnreglu laga að bótakrefjandi verði að hlíta nokkru verðfalli peninga, þá er hann dregur óhóflega lengi að heimta gjaldfallnar kröfur hjá réttum skuldunaut.

Með hliðsjón af því, hversu háttað hefur verið rekstri máls þessa, þykir rétt að leggja kostnað og þóknun yfirmatsmanna á ríkissjóð.“

Niðurstaða meirihluta yfirmatsmanna var sú, að Veiðifélag Borgarfjarðar var úrskurðað að greiða stefnanda kr. 104.717,37 með hæstu innlánsvöxtum frá 1. febrúar 1981 til greiðsludags og kr. 7.000,00 í málskostnað.

Einn yfirmatsmanna skilaði séráliti, sem einnig er dagsett 10. apríl 1981. Í sérálitinu segir m.a.:

„Fallast ber á þann skilning undirmatsmanna og veiðimálanefndar og veiðimálastjóra að við skýringu á 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 skipti meginmáli hver áhrif lögákvæðin veiðitakmörkun hafi á hreinan arð af veiði. Samkvæmt þeirri niðurstöðu og því, sem áður hefur verið rakið um skýringu sama lagaákvæðis, ber einnig að fallast á það með undirmatsmönnum að í máli þessu sé um svo verulegan veiðimissi að ræða að veiðieiganda beri bætur úr sýslusjóði og ríkissjóði eftir umræddu ákvæði. Er rétt að hafa í huga að eigandi Bóndhóls hafði öðlast löglega ákveðinn

bótarétt á hendur umræddum aðilum í tilefni af veiðitakmörkunum samkvæmt 35. gr. laga nr. 53/1957.

Samkvæmt framansögðu ber að meta eiganda Bóndhóls bætur fyrir tjón það sem í málinu greinir, og greiðist bætur þessar að hálfu úr ríkissjóði og að hálfu úr sýslusjóði Mýrasýslu. Ekki hefur verið gerð krafa á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu. Ekki kemur hér til úrlausnar hvort sýslusjóður Mýrasýslu eigi endurkröfu á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu, né heldur stjórnskipulegt gildi ákvæða lax- og silungsveiðilaga um greiðslu-skyldu sýslusjóða vegna veiðitjóns.

Óhnekkt er skýrslum þeim sem lagðar voru til grundvallar undirmati um veiði í Hvítá fyrir landi Bóndhóls, og verður að telja veiðirýrnunina hæfilega ákveðna í undirmati, enda hafa ekki verið færð viðhlítandi rök að því að veiði hafi að neinu leyti verið ólögleg fyrir gildistöku laga nr. 38/1970. Meginsjónarmið við ákvörðun bóta, ekki síst bóta af því tagi sem hér um ræðir, hlýtur að vera það að tjónþoli fái tjón sitt bætt að fullu. Ber því að færa bætur fyrir aflatjón hvers árs sem matið tekur til, í krónutölu til samræmis við breytt verðgildi peninga. Samkvæmt þessu og öðrum atriðum sem máli skipta við ákvörðun bóta, ber að staðfesta niðurstöðu undirmats um bótafjárhæð, enda hefur ekki komið fram af hálfu tjónþola nein krafa um breytingu á því mati.“

Niðurstaða í séráliti yfirmatsmannsins var sú, að úrskurðað var, að sýslusjóður Mýrasýslu og ríkissjóður skyldu greiða að hálfu hvor aðili stefnanda gkr. 29.678.208,00 með hæstu innlánsvöxtum frá 1. janúar 1980 til greiðsludags og gkr. 2.500.000,00 í málskostnað, en ríkissjóður skyldi greiða „allan kostnað af matinu“.

Veiðifélag Borgarfjarðar neitaði að gangast við bótaskyldu svo og ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu. Höfðaði stefnandi þá mál með stefnu birtri 17. desember 1981 á hendur ríkissjóði, sýslusjóði Mýrasýslu og Veiðifélagi Borgarfjarðar. Það mál var hafið samkvæmt ósk stefnanda hinn 22. nóvember 1983 af formsástæðum en mál þetta höfðaði stefnandi síðan með stefnu birtri 11. og 28. apríl 1983, svo sem fyrr er frá greint.

III.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram að grundvallaratriði máls þessa sé sú staðreynd að stefnandi hafi orðið fyrir rýrnun á veiðiaðstöðu á eignar- og ábylisjörð sinni fyrir tilverknað laxveiðilaga (35. gr.) og eigi hann rétt til bóta fyrir það tjón sem af rýrnuninni leiði. Þær takmarkanir á netaveiði, sem þessi ákvæði mæli fyrir um, geti ekki talist almennar takmarkanir eignarréttarins er menn verði að þola bótalaust, heldur sérstakar takmarkanir, og sé bótaréttur stefnanda lögvarinn af 67. gr. stjórnarskrárinnar.

Rétt sinn til bóta byggir stefnandi þó fyrst og fremst á ákvæðum laga

nr. 53/1957 og á samningum um gerðardóm sem á komst 1959 vegna þeirra laga. Lög nr. 76/1970 skipti fyrst og fremst máli vegna þess að þau hafi leyst fyrrnefndu lögin af hólmi formlega séð. Þau hafi hugsanlega rýmkað bótarétt stefnanda að sumu leyti, en í annan stað geti þau ekki raskað áunnum og viðurkenndum bótarétti stefnanda á grundvelli eldri laganna og lögmætum samningum.

Að því er varðar sérstaklega síðari lögin sé ótvírætt að 1. mgr. 95. gr. laga eigi við tjón stefnanda, en einnig megi vera, að 3. mgr. geti átt þar við.

Röðunin í liði 1-6 með tilliti til greiðsluaðildar í kröfugerð stefnanda sé gerð í samræmi við þau sjónarmið, sem felist í ofangreindri afstöðu. Þannig sé 1. liður á því byggður, að um bótaskyldu fari að öllu leyti eftir lögum nr. 53/1957 eða meginsjónarmiðum þeirra og/eða eftir samningi um gerðardóm frá árinu 1959 á grundvelli þeirra laga, og taki skyldan til þeirra, sem voru beinir aðilar að gerðardómsmeðferðinni í öndverðu. Í 2. lið sé byggt á hinu sama að því viðbættu, að Borgarfjarðarsýsla geti þar einnig verið aðili. Í 3. lið sé enn byggt á hinu sama að því breyttu, að skipting bótaskyldu fari eftir 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 eða meginsjónarmiðum hennar, en í 6. lið sé gert ráð fyrir að ríkissjóði hljóti að vera skylt að bæta stefnanda þá skerðingu sem á hann er lögð, ef eða að því leyti sem ekki sé séð fyrir bótum með öðrum hætti lögum samkvæmt.

Krafa stefnanda sé ekki borin fram gegn þeim öllum í senn, heldur valkvætt eftir þeirri tilteknu röð sem tilgreind er í dómkröfubætti stefnunnar. Megi orða það svo með öðrum hætti að krafan sé gerð aðallega á hendur ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu einum eða ásamt sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu með greiðsluskyldu í hlutföllunum $\frac{3}{4}:\frac{1}{4}$ milli ríkissjóðs og sýslusjóðs, til vara á hendur sömu aðilum í hlutföllunum $\frac{1}{2}:\frac{1}{2}$, til frekari vara á hendur veiðifélagi Borgarfjarðar einu f.h. veiðiréttareigenda, og til þrautavara á hendur ríkissjóði einum. Verði það að velta á lagalegu mati á aðstæðum hvernig greiðsluskyldan skuli falla.

Eðlilegt sé að líta svo á að bótaréttur stefnanda komist í varanlegt horf með gerðardóminum frá 29. september 1959 og samningum aðila í sambandi við hann, þannig að þeirri réttarstöðu, sem þannig komst á, verði ekki síðar raskað með eftirfarandi löggjöf eða lagaframkvæmd, né heldur með neinum aðgerðum gerðardómsaðila sem slíkra.

Málshöfðun stefnanda feli í sér framhald af þeim matsmálum frá 1980 og 1981 samkvæmt laxveiðilögum sem fyrr var getið og fyrri matsmálum allt aftur til ársins 1959. Hafi stefnandi reynt að leggja málið þannig fyrir að sem eðlilegast samhengi verði þarna á milli, og að hann geti fengið aðfararhæfan dóm á hendur stefndu á grundvelli þess sem á undan er gengið. Kröfugerð sé sett fram með tilliti til þess að almennum dómstóli beri réttur til að ákveða sjálfur bætur vegna hins umdeilda tjóns með hliðsjón af mats-

gerðum eða þeim upplýsingum sem með þeim hefur verið aflað, með eða án annarra gagna. Og sé sá skilningur véfengdur, hafi dómstóllinn þó ótvírætt vald til að staðfesta niðurstöðu matsmálanna með breytingum vegna áorðinna verðlagshækkana. Til stuðnings þessum viðhorfum beri að hafa í huga 17. gr. laga nr. 11/1973 um framkvæmd eignarnáms, en þau eigi sér þó viðtækari grundvöll.

Dómstóllinn eigi ótvírætt úrskurðarvald um þá sérstöku lækkun eða lækkunarástæðu bóta sem meirihluti yfirmatsmanna lagði til grundvallar, enda reyni þar á laga- og réttarfarsatriði og lögmæti aðferða og sjónarmiða við matið. Úr ágreiningnum um aðild að bótaskyldu sé ekki unnt að leysa nema með atbeina dómstóla, og sé sú skoðun m.a. í samræmi við hefðbundin viðhorf varðandi framkvæmd eignarnáms.

Með tilliti til þess að bætur til stefnanda beri að ákveða eftir verðlagi á matstíma að undirstöðu til, sé stefnukrafa sett nokkrum mun hærri en matsfjárhæð nemi, en á dómskjali nr. 115 sé fram settur útreikningur á dómkröfunni og þá tekið tillit til hækkunar.

Hinar umkröfðu bætur fyrir árin 1970 til og með 1976 séu miðaðar við tjon hvers árs um sig sem metið hafi verið eftir á að veiðitíma loknum með hliðsjón af raunverulegum aðstæðum á þeim tíma. Tilviljun hafi ráðið því, að sjö ár séu hér tekin saman, en það breyti ekki þessum grundvelli. Hér sé því um að ræða árlegt gjald í þeirri merkingu sem á var kveðið í gerðardóminum frá 29. september 1959, í framhaldi af honum og í fullu samræmi við hann. Matsmenn hafi og lagt gerðardóminn gagngert til grundvallar við ákvörðun bóta og matspolar samþykkt hann beint og óbeint þótt þeir deili um bótaskyldu.

Bæturnar séu því ekki þáttur í heildargreiðslu bóta á 25 árum frá og með árinu 1958 eins og um var rætt í texta 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957. Sú eingreiðslugreiðsla, þ.e. bætur skiptar til greiðslu á 25 ár, hafi horfið úr sögunni með gerðardóminum 1959. Bæturnar séu því fyrir nettótjon hvers árs þannig að greiðsla þeirra leysi ekki úr rétti bótahafa vegna ókominna ára.

Í samræmi við þennan bótagrundvöll hafi stefnandi þegar gert ráðstafanir til að fá ákvörðun um tjon ársins 1977 og liðinna ára þar á eftir með matsbeiðni dagsettri 18. september 1981. Sú beiðni sé í sjálfu sér óháð þessu máli, en að áskorun matspola hafi stefnandi þó samþykkt að framkvæmd hennar verði frestað að svo stöddu, meðan séð verði nánar hver framvindan verði um bæturnar fyrir árin 1970-1976.

Ekki sé nauðsynlegt formsins vegna að gera beinar kröfur í málinu um ógildingu eða staðfestingu þeirra matsgerða sem fyrir liggja í málinu. Hér sé einungis verið að leita úrlausnar dómstóls um þau álitaefni eða þann ágreining sem matsgerðirnar fjalla um, og hljóti dómstóllinn að taka á því

sem sjálfstæðu verkefni. Dómstólnum sé og heimilt að fjalla um það sjálfstætt í öllum greinum, en ekki einungis um lagaatriði, um starfssvið matsmanna og þvilíka ágreiningsþætti. Þegar lög standi til að úrlausnarefni sé lögð til mats, eins og mælt sé fyrir um í laxveiðilögum, geti réttarstaða væntanlega orðið sú að ekki sé heimilt að leita til dómstóls nema matsmeðferðar hafi áður verið leitað, en eftir að mat liggur fyrir eigi að vera fullur kostur á að leggja málið fyrir dómstóla til alhliða meðferðar.

Stefnandi sækist alls ekki eftir ógildingu eða staðfestingu á matsgerðunum, heldur leiðréttingu þeirra og samræmingu. Ljóst sé að matsgerðirnar séu í rauninni allar samdóma um helsta matsatriðið, þ.e. um umfangið á veiðitjóni stefnanda og mat þess til verðs. Hafi þetta hvort tveggja verið rétt metið af undirmatsmönnum. Krafa stefnanda í þessu máli sé því nánast ekki önnur en sú að fjárhæð þeirra verði staðfest honum til handa með þeim breytingum sem leiði af verðlagsbreytingum frá matstíma til dómsuppsögu. Þurfi þannig aðeins að leiðrétta þann annmarka sem á hafi orðið við yfirmat vegna þeirrar lækkunar sem meirihlutinn vildi gera og áður er vitnað til. Sú lækkun hafi sumpart verið byggð á misskilningi og í annan stað verði að telja hana ranga og óheimila. Sé þá bæði átt við að lækkunin hafi verið andstæð réttum lögum og svo hitt að matsmenn hafi í raun rétttri ekki haft vald eða umboð til að framkvæma hana, jafnvel þótt fótur væri fyrir henni. Í þessu sambandi sé rétt að taka fram að stefnandi viðurkenni ekki að matsgerð við yfirmat 1981 geti talist bindandi úrlausn á sakarefninu í máli þessu með bindandi áhrif gagnvart dómstólum þannig að ekki verði haggð.

Kröfur stefnanda á hendur Borgarfjarðarsýslu, sem séu fyrst og fremst gerðar í öryggisskyni og til vara, séu byggðar á sama grundvelli og kröfur hans á hendur Mýrasýslu, sem sé þeim að sýslusjóður hennar sé eða geti verið „sýslusjóður viðkomandi héraðs“ í merkingu 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957 og hún sjálf verið „sýsla sú, sem í hlut eigi“ í merkingu 1. töluliðs 95. gr. laga nr. 76/1970, þ.e. ásamt Mýrasýslu. Kröfur stefnanda geti einnig átt við gagnvart Borgarfjarðarsýslu þótt bótaskylda sé byggð á úrskurði yfirmatsmanna sem gerðardómsmanna árið 1959 eins og fram komi í 2. aðildarkröfu í stefnu. Auk þess virðist fullheimilt að líta svo á að Borgarfjarðarsýsla eigi að vera bundin við gerðardómsmeðferðina vegna sameiginlegra tengsla, þar sem þátttaka Mýrasýslu í að koma meðferðinni á hljóti að hafa bindandi áhrif á stöðu sýslunnar, ef hún teldist bótaskyld, þar sem um samaðild eða samhliða aðild sé að ræða. Segja meggi og að gerðardóminum hafi ekki verið ætlað fyrst og fremst að skera úr um bótaaðild heldur umfang bótaskyldunnar og fjárhæð tjóns. Í gögnum málsins komi ekki fram hvers vegna Borgarfjarðarsýsla var ekki aðili að bótaákvörðun gerðardómsmanna 1959 og síðar, en ætla verði að gerðardóms-

menn hafi gert ráð fyrir þeirri tilhögun, annaðhvort vegna þess að Borgarfjarðarsýsla væri ekki bótaskyld eða að þátttaka hennar í málinu væri ekki nauðsynleg eins og á stæði. Kunni þá einnig að hafa verið litið til þess að bótaskylda Borgarfjarðarsýslu væri ef til vill auðveldust meðferðar milli hennar og Mýrasýslu á grundvelli endurkröfu. Ganga verði út frá því að umboðsmenn aðila hafi veitt þessari tilhögun samþykki sitt. Mestu skipti þó fyrir stefnanda hver afstaða fulltrúa Mýrasýslu hefur verið. Stefnandi þurfi nú ekki að bera neinn halla af því að fyrirvarsmenn Mýrasýslu hafi áður kosið að vera án Borgarfjarðarsýslu í málinu. Ætla megi að sakaraðild Borgarfjarðarsýslu skipti litlu máli nema svo færi að sýslurnar yrðu báðar taldar bótaskyldar pro rata.

Af hálfu stefnanda er því mótmælt að réttur hans til bóta sé háður orðunum „að mestu eða öllu“ í 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970, heldur sé hann fyrirvaralaus, eins og áður var gert ráð fyrir í 3. mgr. 35. gr. Ef talið yrði að síðarnefnda ákvæðið hafi verið felld niður, þannig að annað kæmi í staðinn, sé jafnframt eðlilegt að líta svo á að við niðurfellinguna hafi áunninn réttur stefnanda samkvæmt því færst undir fyrrnefnda ákvæðið án þess fyrirvara sem í orðunum felst. Af því myndi leiða bótaskyldu hjá ríkissjóði að hálfu og sýslusjóði að hálfu in solidum að áliti stefnanda.

Á sama hátt sé því harðlega mótmælt að merking orðanna „að mestu eða öllu“ geti verið jafnþröng og fram kemur hjá meirihluta yfirmatsmanna. Í fyrsta lagi verði að telja að orðin „með öllu“ í upphaflegu formi hafi ekki haft bókstaflega merkingu í lögunum, heldur hafi þau táknað „að mestöllu“ eða „að öllu verulegu“ eins og gjarnan sé til orða tekið, m.a. af þeirri ástæðu að nær útilokað sé í framkvæmd að nokkur missi bókstaflega alla veiði sína. Þegar orðunum „að mestu“ var bætt inn árið 1970 hafi ekki í því fólgið endurtekning þess sem var, heldur yfirlýst rýmkun ákvæðisins. Komi því ekki til álita að orðin tákni „að mestöllu“, heldur sé merkingin mun rýmri.

Því er haldið fram að líta beri til kostnaðar og veiðitekna við túlkun ákvæðisins, en ekki til veiðimagns eingöngu. Það sé atvinnuleg hagnýting veiðiréttindanna, sem máli skipti og höfð sé í huga, en ekki veiði til heimilisnota, nema öðrum þræði.

Að því er varðar Veiðifélag Borgarfjarðar sé á það að líta að í 3. mgr. 95. gr. sjálfri sé ekki gefið til kynna að bótaskylda veiðiréttareigenda vegna veiðitakmarkana sé háð því að þeir hafi sjálfir átt aðild að þessum takmörkunum, heldur virðist allteins vera átt við lögákveðnar takmarkanir samkvæmt laxveiðilögunum sjálfum. Það sé einungis í frumvarpsgreinargerð sem hið fyrrnefnda sé gefið í skyn eins og rakið sé í matsgerðum og víðar, og verði að ætla dómstólum að leysa úr því hvort slíkt sé nægilegt

eins og á stendur. Bótaskylda af hálfu veiðifélagsins komi því vissulega til álita, þar sem stefnandi hafi öðrum fremur orðið fyrir mismunun á veiði-aðstöðu eins og 3. mgr. geri ráð fyrir.

Auk þessa sé unnt að hugsa sér að túlka 3. mgr. 95. gr. á tvo vegu í senn þegar saman eru tekin orðalag greinarinnar og túlkun frumvarps-greinargerðarinnar þannig, að veiðiréttareigendur séu aðeins bótaskyldir vegna eigin aðgerða, en vegna takmarkana samkvæmt lögnum sjálfum sé einnig bótaskylda, í samræmi við hinn skýra og fortakslausa 1. málslíð greinarinnar, en þá eftir atvikum hjá öðrum aðilum, þ.e. fyrst og fremst ríkissjóði.

Því er mótmælt, að Veiðifélagið eða aðrir geti sett það skilyrði fyrir bóta-skyldu gagnvart stefnanda að bætur verði greiddar öðruvísi en með ár-gjöldum. Sá bóta- og greiðsluháttur sé í góðu samræmi við tilgang og efni laxveiðilaga, sbr. t.d. 85. gr.

Af hálfu stefnanda er því andmælt að kröfur hans séu fallnar niður fyrir fyrningu eða tómlæti.

Því er loks haldið fram af hálfu stefnanda að matsmeðferð sú, sem mál stefnanda hefur fengið, sé allskostar nægileg til að bera uppi endanlega dómsúrlausn um bótagreiðslu handa stefnanda, hvaða leið sem farin yrði í málinu, þ.e. hvort sem byggt yrði á stjórnarskrá, gerðardómssamningi, lagaákvæðum eða öðru, og hvort sem greiðsla yrði felld á ríkissjóð eða aðra stefndu.

IV.

Af hálfu sýslusjóðs Mýrasýslu er sýknukrafan í fyrsta lagi rökstudd á þeim grundvelli, að 2. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970 hafi ekki stjórnskipulegt gildi. Það verði að telja óeðlilegt að löggjafarvaldið geti lagt á sýslusjóði almennt að taka þátt í kostnaði við bætur til handa aðilum sem verða fyrir skerðingu á eignarrétti vegna ákvæða löggjafarvaldsins, einkum með tilliti til þess að nefnd skerðing sé ekki til hagsbóta fyrir sýslufélagið í heild, heldur aðeins fáa ákveðna aðila innan sýslufélagsins. Jafnvel þótt talið yrði að löggjafarvaldið hafi heimild til þess að leggja slíkar kvaðir á ríkissjóð sé ekki þar með sagt að það hafi stjórnskipulega heimild til þess að mis-muna svo íbúum viðkomandi sýslu. Ákvæði 67. gr. stjórnarskrárinnar hindri það að bætur vegna friðunarráðstafana í Hvítá verði greiddar af öðrum en þeim sem hagnað hafa af friðunarráðstöfunum eða þá af ríkis-sjóði.

Í stefnu og greinargerð málshefjanda sé tæpt á því, að sýslunefnd Mýra-sýslu hafi fallist á gerðardóm um greiðsluskyldu sína á árinu 1958 og að með dómsorði gerðardómsins frá 29. september 1959 hafi sýslusjóðnum verið gert að greiða skaðabætur til stefnanda. Sýslan hafi síðan greitt

stefnanda bætur bæði samkvæmt þessum gerðardómi og síðari úrskurðum yfirmatsnefndar. Á þann hátt hafi sýslan viðurkennt bótaskyldu sína og geti því ekki haldið uppi sýknukröfum í máli þessu. Þessari túlkun af hálfu stefnanda sé algerlega mótmælt. Eftir að lögin frá 1970 tóku gildi hafi stefnandi fyrst farið fram á bætur með bréfum dagsettum 19.11. 1974 og 14.4. 1975 og þá fyrir árin 1970 til 1973 að báðum meðtöldum. Í greinargerð dagsettri 14.4. 1975 hafi lögmaður sýslusjóðs Mýrasýslu mótmælt að yfirmatsmenn fjölluðu um málið sem gerðardómendur. Hafi það verið gert í því skyni að hafa möguleika á að láta Hæstarétt skera úr um það hvort sýslusjóðurinn væri skyldugur með hliðsjón af vernd 67. gr. stjórnarskrárinnar til að greiða stefnanda bætur. Gerðardómur í málinu hafi verið óæskilegur vegna gjörbreyttra bótaákvæða laga nr. 76/1970 og því fyllsta ástæða til að láta dómstóla tjá sig um málið.

Þá er sýknukrafan studd þeim rökum að eigendur veiðiréttar í fiskihverfinu eigi að greiða bæturnar.

Varakrafan um lækkan er í fyrsta lagi studd þeim rökum að jafnvel þótt dómendur telji heimild til að synja um frávísun málsins, þá sé dómstóllinn eftir sem áður bundinn við sem hámark þá fjárhæð sem yfirmatsmenn (meiri hlutinn) hafi ákvarðað. Telji dómstóllinn sig á annað borð bæran til að dæma um fjárhæðir, beri honum að ómerkja niðurstöðu yfirmatsmanna hvað fjárhæð snertir og gefa þá sóknaraðilum tækifæri til að leita álits nýrra matsmanna. Meðan það hafi ekki verði gert verði að leggja fjárhæðina kr. 104.717,37 til grundvallar í málinu.

Hvort sem síðastnefnda fjárhæðin eða einhver önnur verði endanlega lögð til grundvallar í dómi, beri að skipta þeirri fjárhæð jafnt milli Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, sem lögð hefur verið á sýslusjóð Mýrasýslu einan. Það hafi væntanlega aldrei verið ætlun stefnanda að gera kröfuna á hendur sýslusjóði Mýrasýslu einum. Heldur hafi niðurstaða bæði fyrr og síðar um greiðslu sýslusjóðs Mýrasýslu byggst á því, að bæði málflutningsmenn og matsmenn hafi staðið í þeirri meiningu að sýslusjóðurinn væri aðeins einn.

Stefnandi hafi sýnt verulegt tómlæti með því að láta dragast von úr viti að setja fram kröfur um bætur sem best sjáist á því að á árinu 1983 sé enn verið að deila um skaðabætur allt frá árinu 1970.

Vaxtakröfu stefnanda er mótmælt sem of hárrí.

Að lokum er af hálfu sýslusjóðs Mýrasýslu tekið undir allt það, sem fram kemur í greinargerð sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu að því marki sem ekki stangist á við hagsmuni sýslusjóðs Mýrasýslu.

V.

Því er haldið fram af hálfu stefnda sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu að

gerðardómssamningurinn og gerðardómurinn sé óskuldbindandi fyrir þennan sýslusjóð, þar sem þessi sýslusjóður hafi ekki verið aðili að samkomulaginu sem gert var á sínum tíma um gerðardóm. Þá brjóti niðurstaða gerðardómsins í bága við bótaákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957. Af þeim sökum beri að líta alveg fram hjá úrskurði gerðardómsins. Gerðardómurinn hafi auk þess verið bundinn við lög nr. 53/1957. Þegar lög nr. 38/1970 sbr. nú lög nr. 70/1976 tóku gildi hafi komið til nýjar bótareglur. Þá beri að hafa í huga að stefnandi hafi með bréfum dagsettum 27. nóvember 1975 og 9. maí 1977, sbr. dómskjöl nr. 25 og 31, beðið um dómkvaðningu matsmanna. Með því hafi stefnandi endanlega fallið frá þeirri málsástæðu að bera gerðardómssamninginn og gerðardóminn fyrir sig.

Þá er því haldið fram að sú takmörkun veiðiaðferða, sem 35. gr. laga nr. 53/1957, nú 35. gr. laga nr. 76/1970 feli í sér, sé takmörkun á eignarrétti sem gera megir án bóta.

Þá er því haldið fram að það sé fráleitt að 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 eigi við málsefni þetta, heldur hljóti 3. mgr. 95. gr. að taka til þess. Rök fyrir þessari lögskýringu séu eftirfarandi:

A. Skýra beri orðalagið „að mestu eða öllu“ í 1. mgr. þannig, að aðeins sé átt við það þegar veiði tapast annaðhvort að öllu eða mestöllu leyti, sbr. rökstuðning meirihluta yfirmatsmanna.

B. Skýra beri orðið „veiði“ í 1. mgr. skv. hefðbundinni notkun orðsins í íslensku máli þannig, að það merki „afli“, en ekki „arður af veiði“. Hljóti sönnunarbyrði að því er varðar hina afbrigðilegu merkingu að hvíla á stefnanda.

C. Því er sérstaklega mótmælt að skýra beri 3. mgr. þröngt. Sá þröngi skýringarkostur, sem minnihluti yfirmatsmanna byggir á, stangist á við orðalag ákvæðisins þar sem berum orðum sé gert ráð fyrir að það taki jafnt til tjóns vegna „ákvæða“ laga nr. 76/1970 og tjóns vegna „framkvæmdar“ laganna. Þetta sé og skilningur meirihluta yfirmatsmanna.

D. 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 kom í stað 1. mgr. 108. gr. laga nr. 53/1957. Þeirri staðhæfingu minnihluta yfirmatsmanna að 1. mgr. 95. gr. hafi leyst af hólmi bótaákvæði 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957 er algerlega vísað á bug. Nærtækara væri að telja, að 3. mgr. 95. gr., sem er nýtt ákvæði að stofni til, hefði komið í stað fyrrgreinds bótaákvæðis laga nr. 53/1957.

Framangreint bendi eindregið til þess að Veiðifélag Borgarfjarðar skuli svara stefnanda bótum, sé slík bótakrafa fyrir hendi.

Sýslumörk milli Borgarfjarðarsýslu og Mýrasýslu hafi frá fornu fari legið um Hvítá, væntanlega um miðlínu hennar. Af því leiði að netalagnir stefnanda, sem mál þetta snýst um, hafi ætíð verið Mýrasýslumegin í ánni. Málið sé því óviðkomandi sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu þar eð skýra verði 2. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 svo að fleiri sýslur en ein geti því aðeins talist bóta-

skyldar að mál varði veiðivatn í heild, en því sé ekki þannig farið í máli þessu.

Með vísun til 2. mgr. 45. gr. laga nr. 85/1936 beri af þessum sökum að sýkna sýslusjóð Borgarfjarðarsýslu af kröfum stefnanda.

Mál þetta eigi rót sína að rekja allt aftur til þess tíma er lög nr. 53/1957 tóku gildi. Á þeim aldarfjórðungi, sem síðan er liðinn, hafi stefnandi engar kröfur haft uppi á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu fyrr en með stefnu í máli þessu. Stefnandi hafi ekki réttlætt þetta tómlæti. Hljóti það því að leiða til sýknu.

Stjórnarskráin geri ráð fyrir í 67. gr. að löggjafinn geti skert eignarréttindi eða veitt öðrum aðilum heimild til þess enda „komi fullt verð fyrir“. Samkvæmt eðli máls geti löggjafinn mælt svo fyrir að aðili, sem hagnast á slíkri eignarskerðingu, skuli svara bótum. Hins vegar verði að draga í efa að löggjafanum sé stjórnskipulega heimilt að skylda aðila sem ekki hefur hag af eignarskerðingu að greiða bætur fyrir tjón af völdum hennar. Takmarkanir á eignarrétti samkvæmt lax- og silungsveiðilögum miði fyrst og fremst að því að vernda þá fiskistofna sem lögin taka til. Þetta sé væntanlega gert í þágu alþjóðar, en komi um leið þeim til góða sem eiga sérstakra hagsmuna að gæta. Takmörkun sú á veiðirétti, sem mál þetta er sprottið af, sé þannig a.m.k. öðrum þræði til hagsbóta eigendum veiðiréttar í Hvítá og þverám hennar. Aftur á móti sé vandséð að íbúar Borgarfjarðar- og Mýrasýslna njóti almennt hagnaðar af takmörkuninni. Vegna þessa verði að telja það ákvæði 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970, og reyndar einnig 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957 er leggur bótaskyldu á sýslusjóði, andstætt stjórnarskránni þ.e. meginreglu 2., 67. og 76. gr. hennar. Í samræmi við rótgróna stjórnskipunarvenju beri þar af leiðandi að sýkna sýslusjóð Borgarfjarðarsýslu af kröfum stefnanda í málinu.

Verði sýknukrafan ekki tekin til greina sé gerð krafa um verulega lækkun á bótakröfu stefnanda.

Telji dómurinn sig bæran til að fjalla efnislega um yfirmat það, sem frammi liggur, hljóti sú umfjöllun að einskorðast við bótaskyldu. Hins vegar verði á grundvelli hefðbundinnar skýringar á 60. gr. stjórnarskrárinnar að leggja bótafjárhæð þá, sem tiltekin er af meirihluta yfirmatsmanna, til grundvallar dómi í málinu. Beri þegar af þessari ástæðu að lækka bótakröfu stefnanda úr kr. 1.225.703,00 í kr. 104.717,37.

Hækkun stefnanda á dómkröfum er sérstaklega mótmælt og sé þar um að ræða brot á ákvæði 4. mgr. 88. gr., sbr. 2. mgr. 70. gr. laga nr. 85/1936. Verðlagsbreytingar, sem orðið hafa hér á landi frá því að upphafleg stefna var út gefin, réttlæti ekki slíka hækkun, en auk þess skorti lagaheimild til að miða kröfur í máli þessu við breytingar á verðlagi.

Þá hefur þessi stefndi haft uppi sjálfstæða málsástæðu á því byggða að

stefnandi hafi í raun ekki orðið fyrir neinu tjóni. Að minnsta kosti hafi tjón stefnanda, ef eitthvað er, verið svo smávægilegt að ákvæði 95. gr. laga nr. 76/1970 taki alls ekki til þess. Í því sambandi bendir þessi stefndi á, að á árunum 1950-1954 hafi stefnandi veitt 1448 laxa, en á árunum 1960-1964 hafi veiðin verið 1894 laxar og 1961 lax árin 1970-1974. Hin almenna takmörkun, sem stefnandi hafi orðið að þola, hafi ekki aðeins komið öðrum veiðieigendum til góða heldur stefnanda einnig. Þá hafi veiðimöguleikar að sjálfsögðu aukist á Bóndhóli við það að veiði var að mestu lögð niður á næstu jörð fyrir neðan, í Einarsnesi. Við þetta sé svo því að bæta að rekstrarkostnaður stefnanda við veiðivélar sínar hafi stórlega minnkað, því að allan laxinn, sem hann veiddi eftir að lögin nr. 53/1957 tóku gildi, hafi hann að mestu veitt í tvær veiðivélar sem hann hafði áður nytjað. Hins vegar hafi hann ekki þurft lengur að annast hinar kostnaðarsömu veiðivélar sem hann áður notaði úti á firðinum.

Vaxtakröfu stefnanda er mótmælt sem of hárrí.

Þá er bent á það að nú sé upplýst að um landamerkjadeilur sé að ræða milli Bóndhóls og Einarsness. Úrslit þess máls kunni að hafa ahrif á bótarétt stefnanda. Gæti það leitt til sýknu eða lækkunar á kröfu stefnanda.

VI.

Sýknukrafa af hálfu ríkissjóðs er aðallega á því byggð að sá hluti veiðiskapar stefnanda sem telja megi lögbrot frá upphafi vegna ofveiði, samanber hið gamla lagaákvæði: „Ganga skal guðsgjöf til fjalls sem til fjöru ef gengið vill hafa“, sé ekki bótaskyldur þótt stöðvaður sé. Óhæfilegur lagna-fjöldi á svo litlu veiðisvæði hafi hlotið að leiða til ofveiði, og taki þar af tvímæli sú mikla aukning á veiðinni efra með ánum sem nú sé sannanleg eftir að veiðin á ósasvæðunum neðra hefur verið færð í löglegt horf.

Að því leyti sem umstefndar opinberar aðgerðir í sambandi við 35. gr. laxveiðilaga teljast „erstátningsfrie reglur“ eigi engar skaðabætur að greiða. Slíkt eigi að skila sér aftur, stefnendum og öðrum til hagsbóta, er frá líði.

Útreikningur meints veiðitjóns stefnanda og ákvörðun tjónsprósentu verði auðvitað að vera með skaplegum hætti. Það verði t.d. að leiðrétta þann fráleita reikningsmáta sem viðgengist hafi við útreikning veiðitekna að leggja til frádráttar launatekjur heils manns í laxveiðina sumarlangt.

„Veiði“ í merkingu 95. gr. laxveiðilaganna þýði veiði, afli, dreginn á land, en hins vegar ekki einhvers konar „bókhaldslegar“ rekstrarútkomur sem teygja megi og hagræða eins og fara geri.

Sönnunarbyrðin fyrir umkröfðum bótafjárhæðum hljóti að vera hjá stefnanda, og það því frekar sem hjá honum sé um að ræða greinilegar tómlætisverkanir.

Því er haldið fram að stefnandi hafi í reynd ekkert tjón beðið og jafnvel þótt svo væri, verði ríkissjóður aldrei dæmdur, þar sem tjónið falli undir 3. mgr. 95. gr. laxveiðilaganna.

Hækkunarkrafa stefnanda sé algerlega órökstudd og brot á 2. mgr. 94. gr., sbr. 95. gr. og 96. gr. laxveiðilaganna, en samkvæmt þeim lagaákvæðum skulu matsmenn fjalla um slíkar kröfur. Ennfremur standist ekki kröfur stefnanda um verðtryggingar fjárskuldbindinga, sbr. lög nr. 71/1966 og lög nr. 13/1979. Slíkar verðtryggingar og vísitölubindingar hafi aldrei verið viðurkenndar af íslenskum dómstólum.

Varakrafa ríkissjóðs um lækun er studd þeim rökum að dómstóllinn sé bundinn við sem hámark þá fjárhæð, sem meiri hluti yfirmatsmanna hefir ákvarðað, kr. 104.717,37.

Vaxtakröfu stefnanda er einnig andmælt að því er varðar vaxtatíma og vaxtafót.

VII.

Því er haldið fram af hálfu Veðifélags Borgarfjarðar að mál þetta hefði aldrei komið til ef tjónsbætur hefðu verið metnar svo sem til var ætlast eftir fortakslaum ákvæðum laga nr. 53/1957 með samkomulagi eða á annan hátt. Tjónbótauppgjörinu, sem meðstefndu sömdu um við stefnanda, sé ekki lokið vegna þess að gerðardómendur hafi talið „ákvörðun skaðabóta í eitt skipti fyrir öll leiða til ótækrar niðurstöðu, er yrði í algjöru ósamræmi við meginreglur laga“. Gerðardómendur hafi og talið „eigi aðra leið færa en að kveða á árlegt gjald sem greiðist að loknum veiðitíma hvers árs“. Á þetta hafi meðstefndu fallist. Síðar hafi matsmenn lýst þeirri skoðun sinni að sá hluti tjónbóta til handa stefnanda, sem samið hafði verið um greiðslu við hann á og er enn ógreiddur, verði vegna breyttra laga felldur á Veðifélag Borgarfjarðar. Verði ekki betur séð en nú vilji yfirmatsmenn líta svo á að setning laga nr. 53/1957 og samningar stefnanda og meðstefndu á þeim tíma hafi allt verið „ómark“.

Helstu málsástæður af hálfu Veðifélags Borgarfjarðar eru þessar:

1. Sú takmörkun veiðiaðferða, sem 35. gr. laga nr. 53/1957, nú 35. gr. laga 76/1970 feli í sér, sé takmörkun á eignarrétti sem gera megir án bóta. Löggjafinn hafi sett þrátt fyrir það sérákvæði um tjónbótauppgjör í 35. gr. laga nr. 53/1957 og felld greiðsluskyldu á meðstefndu, ríkissjóð og sýslusjóð, en alls ekki hafi verið reiknað með bótagreiðslum frá eigendum veiðiréttar.

2. Bann 35. gr. laga 53/1957 hafi verið fortakslaust og óháð tjónbótauppgjörinu. Þegar við tilkomu bannsins hafi tjónþolar öðlast bótarétt á hendur meðstefndu. Sú krafa hafi verið einkaréttarlegs eðlis og hafi stefnandi og meðstefndu getað samið um meðferð hennar á hvern þann hátt sem þeir náðu samkomulagi um.

3. Samningar stefnanda og meðstefndu séu ekki ítarlegir og reyndar nú orðnir umdeildir, en eftir standi þó óumdeilanlega að greiðsluskyldan hafi að lögum alfarið verið á ríkissjóði og sýslusjóði. Af því leiði einfaldlega það að ef Veðifélag Borgarfjarðar yrði dæmt greiðsluskylt í máli þessu væri verið að létta greiðslubyrði af ríkissjóði og sýslusjóði (fyrir tjón stefnanda árin 1970 til 1976) en til þess standi hvorki lög, réttarvenja né neitt annað sem hald sé í.

4. Sú túlkun á 3. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970 sem fram komi í ákvæði meirihluta yfirmatsnefndar og hjá meðstefndu, að Veðifélag Borgarfjarðar eigi að greiða tjón stefnanda fyrir misstan veiðirétt, fái ekki staðist og sé alfarið mótmælt, enda sé túlkun þeirrar greinar skýrast fram sett í greinargerð fyrir lögumum sem sé sú að undir hana falli aðeins tjónbætur vegna friðunaraðgerða eða þess háttar aðgerða sem ákveðnar eru af veiðifélögum sjálfum. Auk þess sé ljóst að ákvæði greinar þessarar geti á engan hátt verkað aftur fyrir sig til ársins 1957 og breytt því sem þá var gert í málum þessum.

5. Veðifélag Borgarfjarðar sé ekki réttur aðili að sakarefni þessu þar eð stefnandi eigi eingöngu lögvarða kröfu á meðstefndu.

6. Ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu hafi margítrekað viðurkennt bótaskyldu sína gagnvart stefnanda í máli þessu með þátttöku í gerðardómsmeðferð, sáttameðferð og peningagreiðslum til uppgjörs tjónbóta.

7. Friðunaraðgerðir þær, sem ákveðnar voru með lögum nr. 53/1957, 35. gr., nú 35. gr. laga nr. 76/1970, séu til hagsbóta fyrir alla þjóðina, en ekki aðeins meðlimi aðildarfélaga Veðifélags Borgarfjarðar. Af því leiði það að bætur eigi að greiðast af almannafé svo sem gert sé í slíkum tilvikum. Enda þótt Veðifélag Borgarfjarðar haldi því fram að sýslusjóður eigi að greiða stefnanda þær bætur, sem hér um ræðir, sé Veðifélag Borgarfjarðar því ekki sammála að hér sé um réttmæta kröfu að ræða, enda njóti allir landsmenn hags af friðunaraðgerðum sem þessum, en ekki aðeins sýslubúar Mýrasýslu. Telja verði reyndar vafasamt að löggjafinn geti felld bótaskyldu í því tilviki, sem hér um ræðir á aðra en ríkissjóð.

8. Bótakrefjendur hafi ekki fyrr en nú krafist Veðifélags Borgarfjarðar um greiðslu tjónbóta enda þótt nú séu u.þ.b. 25 ár liðin, frá því að stefnendur og fleiri, sem í hans aðstöðu eru, misstu veiðirétt sinn. Sama sé að segja um ríkissjóð, sem hafi t.d. greitt einni jörð bætur, jafnvel eftir árið 1970. Af þessum ástæðum sé því einnig haldið fram að aðgerðarleysisverkanir af hálfu stefnanda og meðstefndu eigi að valda sýknu Veðifélags Borgarfjarðar. Sömuleiðis væri krafa um tjónbætur að sjálfsögðu löngu fyrnd.

9. Komi til þess að Veðifélag Borgarfjarðar teljist bera ábyrgð á greiðslu stefnukröfu í máli þessu, sé stefnukröfunni mótmælt sem of hárrí auk þess

sem draga ætti frá henni þær tjónbætur sem hann hefur nú mótttekið, enda þótt þær séu að stofni til tilteknar vegna annarra ára. Sömuleiðis sé áskilinn réttur til athugasemda við bótagrundvöllinn. Vaxtakröfu er einnig mótmælt.

10. Dómkvaðningar þær, sem matsgerðir byggjast á sem og matsgerðirnar sjálfar, séu að mestu ef ekki öllu leyti byggðar á sérákvæðum laga nr. 76/1970, XV. kafla um matsgerðir og skaðabætur. Þannig sé t.d. ekki lagt fyrir matsmenn að meta tjón stefnanda á grundvelli þess lagaákvæðis sem skerti rétt hans til veiði og sagði fyrir um matsaðferð. Af þessum ástæðum séu matsgerðirnar, sem allar byggjast á öðrum grundvallarforsendum, ógildar, markleysa, að því leyti sem þær kynnu að teljast snerta Veiðifélag Borgarfjarðar. Matsgerðunum sé þar af leiðandi öllum mótmælt á þessum grundvelli.

11. Matsgerðir matsmanna í máli þessu hafi ekki réttaráhrif umfram það að vera matsgerðir og séu þannig ekki sjálfstæðir úrskurðir sem einungis yrði hnekkt með málskoti til Hæstaréttar. Matsgerðirnar séu og allar ófullkomnar og byggðar á röngum grundvallarforsendum á mörgum sviðum.

12. Leggja beri áherslu á, að samkvæmt Grágás og síðari ákvæðum laga um laxveiðar hafi ætíð verið um tiltölulega viðtækar takmarkanir á eignarétti manna, sem hafi ekki haft í för með sér neina bótaskyldu að ræða.

VIII.

Álit réttarins.

Telja verður að matsnefndir samkvæmt 94. gr. laga nr. 76/1970 séu hvorki dómstóll né gerðardómur heldur yfirvald í skilningi 60. gr. stjórnarskrár, og eiga þá dómstólar, samkvæmt venjuhelguðum skilningi á nefndu ákvæði stjórnarskrár, úrlausnarvald um lagaatriði varðandi úrlausnir nefndanna, enda er ekkert ákvæði að finna í lögum nr. 76/1970 sem takmarkar vald dómstóla í þessu efni.

Með 15. gr. laga nr. 38/1970 var sú ein breyting gerð á 35. gr. laga nr. 53/1957 að fellt var niður bótaákvæði 3. mgr. Í athugasemdum við frumvarpið (þingskjal nr. 542/1968-1969, A-deild Alþingistiðinda bls. 1610, um 16. gr. frumvarpsins) segir að í stað þess komi ákvæði um þetta efni í 56. gr. frumvarpsins (nú 95. gr. laga nr. 76/1970). Síðan segir m.a. í athugasemdunum (bls. 1616) að rætt hafi verið um það í nefndinni sem lagði grundvöll að frumvarpinu hvort setja bæri meiri lagahömlur á rétt manna til að veiða með föstum veiðivélum, en að það hafi ekki þótt tiltækt nema leggja þá um leið skaðabótaskyldu á opinbera aðila. Síðan segir orðrätt:

Hins vegar er veiðifélögum með 61. gr. frv. veittur réttur til að takmarka í friðunarskyni með $\frac{2}{3}$ hlutum atkvæða allra félagsmanna veiði í fiski-hverfi veiðifélags. Af slíkum takmörkunum getur leitt bótaskyldu, og kveður þessi mgr. á um, hvernig þeirri bótaskyldu skuli til lykta ráðið.

Samkvæmt þessu geta félagsmenn friðað veiðivötn í fiskihverfi sínu umfram það sem fastákveðið er í lögum, gegn því að taka á sig að greiða bætur til þeirra er af því bíða tjón.

Þegar þessi ummæli eru virt og borin saman eldri og yngri ákvæði lax-veiðilaga og tengsl 3. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 við önnur ákvæði laganna þykir verða að fallast á það með minnihluta yfirmatsnefndarinnar að þessi ummæli í athugasemdunum feli í sér alveg eindregna ráðagerð um að 3. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 eigi aðeins við um tjón af völdum veiðiskerðinga sem veiðifélög ákveða og ganga lengra en lögákveðnar takmarkanir á veiði samkvæmt fyrimælum laganna. Þessa skoðun þykir mega styðja við samanburð 59. gr. laga nr. 53/1957 og 61. gr. laga nr. 76/1970, en meginsjónarmið um bótaskyldu veiðieigenda og félaga þeirra má m.a. lesa út úr eftirtöldum ákvæðum þegar þau eru virt í heild og borin saman við nýnefnd ákvæði: 18. gr. laga nr. 112/1941, 16. og 20. gr. laga nr. 53/1957 og 16. gr. og 20. gr. laga nr. 76/1970.

Samkvæmt ofangreindum rökum þykir ekki verða fallist á þann skilning meirihluta yfirmatsnefndarinnar að stefnandi eigi bótarétt samkvæmt 3. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970.

Þegar upplýsingar, sem fyrir liggja í málinu um veiði stefnanda fyrir og eftir gildistöku laga nr. 53/1957, eru virtar þykir á hinn bóginn verða að fallast á það álit meirihluta yfirmatsnefndarinnar að stefnandi verði ekki talinn hafa misst veiði að mestu eða öllu, og verður bótaréttur hans því ekki byggður á 1. og 2. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1980.

Þrátt fyrir ofangreind ummæli í athugasemdum um 15. gr. laga nr. 38/1970 (16. gr. frumvarpsins) verður sú ályktun ekki dregin af niðurfellingu hins sérstaka bótaákvæðis 35. gr. laga nr. 53/1957 að bætur til handa þeim sem ákvæðisins nutu skuli falla niður að því leyti sem þær voru ógreiddar við gildistöku laga nr. 38/1970 ef ekki var fyrir hendi bótaskylda samkvæmt 55. gr. þeirra laga, nú 95. gr. laga nr. 76/1970. Þegar höfð eru í huga fyrimæli 35 gr. laga nr. 53/1957 um ákvörðun bóta innan tveggja ára og greiðslu þeirra á 25 árum þykir eðlilegast að líta svo á að við brottfall bótareglu 35. gr. hafi verið út frá því gengið að bótareglan væri búin að gegna hlutverki sínu, mötum væri löngu lokið á bótum vegna rýrnunar á veiðiaðstöðu sem leiddi af auknum veiðitakmörkunum samkvæmt 1. ml. 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957 og að greiðslum þannig ákveðinna matsfjárhæða yrði haldið áfram til loka 25 ára tímabilsins eins og ekkert hefði í skorist. Hefði tilgangur laganna verið annar hefði þess verið að vænta að lögleidd hefðu verið sérstök ákvæði um tengsl eldri laga og yngri að þessu leyti. Þeim mun síður þykir mega gera ráð fyrir að lagabreytingunni hafi verið ætlað að raska þeirri skipan sem komin var á bótagreiðslur þegar aðilar höfðu samið sérstaklega með sér eins og gert hafði verið í því tilviki sem hér um ræðir.

Samkvæmt þessu þykir stefnandi eiga rétt á bótum fyrir það árábil sem um er fjallað í máli þessu, á sama grundvelli og verið hafði fyrir gildistöku laga nr. 38/1970.

Með gerðardóminum var kveðið á um árlegt gjald sem aðilum væri rétt að bera undir matsmenn samkvæmt lögum nr. 53/1957 vegna breytinga á aðstæðum er meginmáli skiptu. Ekki kemur fram í gerðardóminum hvort aðilum var aðeins rétt að leita til yfirmatsmanna eða hvort ætlast var til að þeir gætu borið gjaldið undir undirmatsmenn. Ekki kemur fram að matsmenn skuli starfa að endurskoðuninni sem gerðardómendur.

Gerðardómurinn virðist nokkuð víkja frá ákvæðum laga nr. 53/1957 um hámark bóta og greiðsutilhögun. Virðist þetta gert til að forðast mismunun sem bókstafsskilningur lagaákvæðisins kynni að leiða til og til þess að samþýða það meginreglum laga um jafnræði og einkum grunnrökum 67. gr. stjórnarskrár.

Almennt verður að telja að gerðardómendum sé heimilt að víkja frá ákvæðum settra laga í sama mæli og aðilum væri það heimilt með samningi. Líta verður svo á að heimild til slíkra frávika felist almennt í gerðardóms-samningum, sé ekki annars getið.

Bæði stefnandi, sýslunefnd Mýrasýslu f.h. sýslusjóðs Mýrasýslu, og landbúnaðarráðherra og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, virðast hafa skuldbundið sig til að hlíta niðurstöðu gerðardómsins.

Álitaefni er hvort ráðherra var heimilt að semja um frávik frá ákvæðum 35. gr. laga nr. 53/1957. Þegar gætt er ákvæðis 2. gr. stjórnarskrár og venja, sem mótað hafa varðandi frávik frá lagaákvæðum í iðkun stjórnvalda, þykir verða að játa ráðherra heimild til að hagræða framkvæmd nefnds ákvæðis með samkomulagi við þá aðila sem hlut áttu að máli, þannig að tekið væri sem mest tillit til megintilgangs ákvæðisins og það samþýtt svo sem verða mátti almennum grundvallarreglum réttarins. Samkvæmt þessu verður að telja að stefndu landbúnaðarráðherra og fjármálaráðherra hafi orðið bundnir af niðurstöðu gerðardómsins.

Þrátt fyrir fyrirvara, sem sýslunefnd Mýrasýslu hefur gert eftir uppkvaðningu gerðardómsins, þykir hún einnig hafa orðið bundin af gerðardóminum vegna fyrirframskuldbindingar um að hlíta honum, enda verður ekki talið að niðurstaða gerðardómsins hafi farið út fyrir gerðardóms-samninginn gagnvart þessum aðila.

Þann 28. júlí 1958 beiddist Sveinbjörn Jónsson hæstaréttarlögmaður þess f.h. stefnanda og nokkurra annarra eigenda jarða í Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu að yfirmatsmenn samkvæmt 107. gr. laga nr. 53/1957 mætu þeim bætur sem gerðardómendur. Hinn 30. júlí 1958 samþykkti Sveinbjörn Dagfinnsson hæstaréttarlögmaður þessa málsmeðferð „f.h. ríkissjóðs og sýslusjóðs Mýra- og Borgarfjarðarsýslu“. Með yfirlýsingu dagsettri í nów-

ember 1958 samþykktu eigendur sömu jarða að yfirmatsmenn kvæðu upp fullnaðarúrskurð sem gerðardómendur, og er mál þeirra þar skilgreint svo: „Sigþór Þórarinsson o.fl. gegn ríkissjóði og sýslunefndum Mýra- og Borgarfjarðarsýslu.“ Í greinargerð sóknaraðila dagsettri 16. júlí 1959 er málið nefnt svo: „Gerðardómsmálið: Sigþór Þórarinsson o.fl. gegn Ríkissjóði og Mýra- og Borgarfjarðarsýslum.“ Í greinargerð varnaraðila 19. ágúst 1959 er málið nefnt: „Gerðardómsmálið: Sigþór Þórarinsson o.fl. gegn ríkissjóði og Mýra- og Borgarfjarðarsýslu.“ Gerðardómurinn tekur aðeins til eigenda jarða í Borgarhreppi í Mýrasýslu, og er málið þar skilgreint sem: „Gerðardómsmálið: Sigþór Þórarinsson ... gegn Ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu.“ Gerðardómurinn virðist fela í sér þá afstöðu, að stefnandi eigi ekki að hljóta bætur úr sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu og verða kröfur á hendur honum því ekki byggðar á gerðardóminum. Stefnandi virðist hafa sætt sig við niðurstöðu gerðardómsins að þessu leyti. Að því er varðar hugsanlegan bótarétt stefnanda byggðan á öðrum grundvelli þykir bera að líta til þess að hann hreyfði engum kröfum á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu fyrr en með stefnu þingfestri 29. apríl 1983. Þykir hann þannig hafa sýnt svo mikið tómlæti um kröfugerð að hann teljist nú hafa fyrirgert bótarétti á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu, hafi hann einhver verið.

Með bréfi til formanns yfirmatsnefndarinnar dagsettu 18. júlí 1972 krafðist umboðsmaður stefnanda endurskoðunar bóta fyrir árin 1965-1970 með vísan til gerðardómsins. Í bréfi til sama aðila dagsettu 6. janúar 1973 er tekið sérstaklega fram, að stefnandi áskilji sér rétt til kröfugerðar á hendur ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu um greiðslu bóta fyrir tjón hans árin eftir 1969 „og telur hann, að 3. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970 breyti engu um greiðsluskyldu og ábyrgð ríkis- og sýslusjóðs ...“. Í kröfubréfi stefnanda til landbúnaðaráráðuneytisins, dagsettu 5. júní 1974, um bætur fyrir árabilið 1970-1973 segir, að bótakrafan byggist á sömu rökum og málsástæðum og fyrri bótakröfur sem fram hafi verið settar, „sbr. gerðardómsmál um hana“. Í matsbeiðni sóknaraðila til yfirmatsmanna dagsettri 19. nóvember 1974 er vísað til gerðardómsins, krafist bóta úr ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu og því mótmælt að málið verði tekið fyrir á grundvelli 3. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970. Í „bókun veiðieiganda“, stefnanda þessa máls, sem beint var til yfirmatsnefndar 23. febrúar 1981, segir svo:

„Telur umbj.m. ótvírætt að hann geti eftir sem áður átt bótarétt á hendur ríkissjóði, ekki aðeins ef hann hafi misst veiði sína „að mestu eða öllu“ heldur einnig þótt svo væri í minna mæli ... umbj.m. hefur því ekki fallið frá neinum rétti í máli þessu ... Gildir þetta eins þrátt fyrir úrskurð yfirmatsnefndar frá 5. nóv. 1975, sem umbj.m. hefur ekki samþykkt, og er umbj.m. meðal annars áskilinn réttur til að véfengja þann úrskurð fyrir dómstólum ...“.

Pótt umboðsmaður stefnanda hafi í dómkvaðningarbeiðni 9. maí 1977 sagt bótakröfu mundu verða beint gegn Veidifélagi Borgarfjarðar á grundvelli 3. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970, stefnandi greint frá því á aukadómþingi 2. desember 1978 að hann óskaði bótakröfu og matsgerð beint aðallega gegn Veidifélaginu og sýslusjóði og ríkissjóði til vara, í báðum tilvikum á grundvelli 95. gr. laga nr. 76/1970 og umboðsmaður hans ítrekað þessa afstöðu í greinargerð til undirmatsmanna 29. júní 1979, verður ekki talið að hann hafi með þessu fyrirgert rétti sínum til að hafa uppi kröfu á öðrum grundvelli vegna reglna um að dómstólar geti ekki byggt dóm á öðrum málsástæðum en þeim sem aðilar beri fyrir sig. Í því sambandi ber þess sérstaklega að gæta að hér er fremur um að ræða mismunandi lagagrundvöll en eiginlega málsástæðu í þrengri merkingu.

Í 109. gr. laga nr. 53/1957 sagði að um fjárhæð bóta færi eftir lögum um framkvæmd eignarnáms, „sbr. þó 35. gr.“. Þessu ákvæði var ekki breytt með lögum nr. 38/1970. Hins vegar hefur tilvísunin í 35. gr. verið felld niður í endurútgáfu laganna án þess að sú breyting hafi hlotið þinglega meðferð. Í 17. gr. núgildandi laga um eignarnám nr. 11/1973 segir að leita megi úrlausnar dómstóla um ágreining út af lögmæti eignarnámsbóta, þ.á m. ágreining um fjárhæð eignarnámsbóta. Í 1. gr. sömu laga segir að í engu skuli haggað ákvæðum laga nr. 76/1970.

Stefnandi virðist hafa leitað úrlausnar matsmanna í fullu samræmi við gerðardóminn og af upplýsingum sem fram hafa komið í málinu virðist mega treysta því að matsmenn hefðu reiknað bætur eftir sömu grundvallarsjónarmiðum, hvort sem þeir byggðu á reglum gerðardómsins eða ákvæðum gildandi laga um lax- og silungsveiði, en í úrlausn meirihluta yfirmatsnefndar er miðað við að bætur greiðist úr hendi Veidifélags Borgarfjarðar, og mótast niðurstaðan að nokkru leyti af sérstökum atvikum varðandi skipti Veidifélagsins og stefnanda. Stefnandi þykir hafa fært fram veigamikil rök fyrir því, að meirihluti yfirmatsnefndar hafi ekki verið á annarri skoðun en minnihlutinn og undirmatsmenn um bótrétt stefnanda að öðru leyti. Eins og málið liggur nú fyrir, sbr. dóm Hæstaréttar 19. apríl 1985, þykir það vera í bestu samræmi við gerðardóminn að ákveða stefnanda bætur í samræmi við álit minnihlutans og undirmatsnefndar að því er varðar fjárhæð, en þó þannig að $\frac{3}{4}$ hlutar greiðist úr ríkissjóði og $\frac{1}{4}$ úr sýslusjóði Mýrasýslu, enda nýtur ekki við þeirra gagna sem dómendur töldu þörf vera á í dómi réttarins frá 25. maí 1984. Þá telst ósannað að veiði stefnanda hafi verið ólögmæt.

Eins og málið liggur fyrir þykir stefnandi ekki hafa fært rök að því að hann eigi rétt á því að matsfjárhæðin verði umreiknuð til hækkunar með hliðsjón af verðlagsbreytingum og er þá m.a. haft í huga að vextir, sem stefnandi fær tildæmda, fela að hluta í sér verðbótapátt.

Ákvæði lax- og silungsveiðilaga virðast ótvírætt fela í sér pro rata ábyrgð gagnvart stefnanda. Verður krafa stefnanda um solidariska ábyrgð því ekki tekin til greina.

Frá því að stefnandi óskaði endurskoðunar bóta fyrir árið 1970 með bréfi dagsettu 18. júlí 1972 hefur stöðugt verið unnið að því af hans hálfu að fá tjón vegna veiðimissis eftir 1969 metið og bætt, bæði fyrir matsmönnum og síðar fyrir dómstólum. Verður því ekki fallist á það með stefndu, ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu, að tómlæti um kröfugerð eigi að leiða til missis bótaréttar á hendur þeim.

Í samræmi við niðurstöðu matsmannanna þykir bera að fallast á kröfur sóknaraðila um hæstu lögleyfðu innlánsvexti enda virðist þessi krafa hvorki fara í bága við gerðardóminn né lög. Vextir þessir ákveðast eins og nánar greinir í dómsorði. Niðurstaða dómsins er þá sú samkvæmt ofanrituðu, að stefnanda beri greiðsla kr. 296.782,10 auk vaxta eins og greint er í dómsorði og málskostnaður eins og greinir hér að neðan úr ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu í þeim hlutföllum sem að ofan greinir. Í samræmi við ofangreindar niðurstöður þykir bera að sýkna stefndu Veiðifélag Borgarfjarðar og sýslusjód Borgarfjarðarsýslu af öllum kröfum stefnanda.

Við ákvörðun málskostnaður þykir einkum bera að líta til verðgildis og mikilvægis þeirra hagsmuna sem um er deilt og umfang málsins, og þykir hann þannig hæfilega ákveðinn kr. 200.000,00. Rétt þykir að málskostnaður milli stefnanda annars vegar og Veiðifélags Borgarfjarðar og sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu hins vegar falli niður.

D ó m s o r ð :

Stefndu, Veiðifélag Borgarfjarðar og sýslusjóður Borgarfjarðarsýslu, skulu vera sýkn af öllum kröfum stefnanda, Jóns Guðmundssonar, í máli þessu. Málskostnaður milli stefnanda og þessara aðila fellur niður.

Stefndu, fjármálaráðherra og landbúnaðarráðherra f.h. ríkissjóðs og sýslumaður Mýra- og Borgarfjarðarsýslu f.h. sýslusjóðs Mýrasýslu, greiði stefnanda, Jóni Guðmundssyni, kr. 296.782,10 með 43,5% ársvöxtum frá 1. janúar 1980 til 1. júní 1980, með 46% ársvöxtum frá þeim degi til 1. mars 1981, með 42% ársvöxtum frá þeim degi til 1. júní 1981, með 39% ársvöxtum frá þeim degi til 1. nóvember 1982, með 47% ársvöxtum frá þeim degi til 21. september 1983, með 39% ársvöxtum frá þeim degi til 21. október 1983, með 36% ársvöxtum frá þeim degi til 21. nóvember 1983, með 32% ársvöxtum frá þeim degi til 21. desember 1983, með 25% ársvöxtum frá þeim degi til 21. janúar 1984, með 19% ársvöxtum frá þeim degi til 13. ágúst 1984, með 24% ársvöxtum frá þeim degi til 20. ágúst 1984, með 24,5% ársvöxtum frá þeim degi til 27. ágúst 1984, með 25% ársvöxtum frá þeim degi til

18. september 1984, með 25,5% ársvöxtum frá þeim degi til 11. október 1984, með 26% ársvöxtum frá þeim degi til 12. október 1984, með 28% ársvöxtum frá þeim degi til 21. nóvember 1984, með 29% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1985, með 36% ársvöxtum frá þeim degi til 21. janúar 1985, með 37% ársvöxtum frá þeim degi til 11. maí 1985, með 35% ársvöxtum frá þeim degi til dómsuppsögudags, en með hæstu innlánsvöxtum eins og þeir verða ákveðnir á hverjum tíma frá þeim degi til greiðsludags og kr. 200.000,00 í málskostnað. Þar af greiðist $\frac{3}{4}$ hlutar úr ríkissjóði og $\frac{1}{4}$ hluti úr sýslusjóði Mýrasýslu.

Dómi þessum ber að fullnægja innan 15 daga frá birtingu hans að viðlagðri aðför að lögum.

Föstudaginn 22. maí 1987.

Nr. 200/1985. **Sýslusjóður Mýrasýslu og**
 (Guðmundur Pétursson hrl.)
fjármálaráðherra og landbúnaðar-
ráðherra f.h. ríkissjóðs
 (Gunnlaugur Claessen hrl.)
 gegn
dánarbúi Benjamíns Ólafssonar
Guðmundi Bjarnasyni og
Sveini Bjarnasyni
 (Hjörtur Torfason hrl.)
 og
dánarbú Benjamíns Ólafssonar
Guðmundur Bjarnason og
Sveinn Bjarnason
 gegn
sýslusjóði Mýrasýslu
fjármálaráðherra og landbúnaðar-
ráðherra f.h. ríkissjóðs
sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu og
 (Eiríkur Tómasson hrl.)